
Forord

På oppdrag fra Patentstyret har Statskonsult vurdert og anbefalt fremtidig tilknytningsform for Patentstyret.

Vi takker alle informantene i virksomheten, Nærings- og handelsdepartementet og Justisdepartementet som har bidratt med sin kunnskap og fremhenting av dokumentasjon. Samtidig takker vi informantene fra samarbeidsparter og brukere.

Prosjektgruppen i Statskonsult har bestått av prosjektleder Janne K. Kjøllesdal, Jacob Kringen og Kjerstin Spångberg. Tone Skarpsno har bistått i slutføringen av rapporten. Fungerende avdelingsdirektør Jørn Flemming Nordvik har vært prosjektansvarlig.

Oslo, oktober 2001

Jon Blaalid

Innhold

SAMMENDRAG	1
1 INNLEDNING	5
1.1 MANDAT	5
1.2 METODE OG ARBEIDSFORM.....	5
1.3 DISPOSISJON	5
2 TREKK VED VIRKSOMHETEN.....	7
2.1 ETABLERING OG FORMÅL.....	7
2.2 INDUSTRIELLE RETTIGHETER	7
2.2.1 Patent-, varemerke- og designbeskyttelse	8
2.2.2 Private patentkontor.....	10
2.3 PATENTSTYRETS OPPGAVER, ORGANISERING OG FINANSIERING	11
2.3.1 Organisering.....	11
2.3.2 Finansiering	14
2.3.3 Måloppnåelse	15
3 HOVEDTREKK VED DAGENS TILKNYTNINGSFORM OG FORMEN I PRAKSIS.....	17
3.1 INNLEDNING	17
3.2 FORMELLE HOVEDTREKK VED DAGENS ORGANISASJONSMODELLO ...	17
3.2.1 Styrings- og ansvarsforhold	17
3.2.2 Budsjett og økonomiforvaltning	18
3.2.3 Personalforvaltning og ansattes status	19
3.2.4 Offentligrettslige forhold.....	19
3.3 TILKNYTNINGSFORMEN I PRAKSIS.....	19
3.4 STYRINGSMESSIG BALANSEPUNKT MELLOM DEPARTEMENTET OG PATENTSTYRET	22
4 PREMISSER FOR VALG AV TILKNYTNINGSFORM.....	25
4.1 FORMÅL OG OPPGAVER OG ROLLER	25
4.2 BUDSJETT- OG ØKONOMIFORVALTNING.....	25
4.3 STYRINGS- OG ANSVARSFORHOLD	27
4.4 PERSONALFORVALTNING	28
4.5 KONKURRANSEFORHOLD NASJONALT OG INTERNASJONALT	29
4.6 INTERNASJONALE UTVIKLINGSTREKK	31
5 VURDERING AV TILKNYTNINGSFORM	33
5.1 VIKTIGE HENSYN VED VALG AV TILKNYTNINGSFORM.....	34
5.2 UTENFOR STATEN IKKE EGNET.....	35
5.3 OPPRETTET BRUTTOBUDSJETTERT FORVALTNINGSORGAN	35
5.4 NETTOBUDSJETTERT FORVALTNINGSORGAN.....	37
6 STATSKONSULTS ANBEFALINGER	39
6.1 ANBEFALING OM FREMTIDIG FORM.....	39
6.2 ENDREDE FORUTSETNINGER VED EPO-MEDLEMSSKAP.....	40
6.3 ANDRE ENDRINGSFORSLAG.....	41
LITTERATURLISTE.....	50

Sammen drag

Styret for det industrielle rettsvern eller Patentstyret ble etablert ved egen lov i 1911 for å forvalte lovgivningen innenfor områdene patent, varemerke og design. Patentstyret er underlagt to departementer; Nærings- og handelsdepartementet som har ansvaret for det næringspolitiske, økonomiske og administrative, og Justisdepartementet som administrerer faglovene.

Patentstyrets hovedoppgaver er myndighetsutøvelse, men politikktutforming eller rådgivning og utredning innenfor næringsutvikling og nasjonalt og internasjonalt regelverk, er også viktige oppgaver. I tillegg driver Patentstyret delvis monopolbasert tjenesteyting gjennom sin informasjonstjeneste. Myndighetsutøvelsen representerer i dag 93 prosent av inntektsgrunnlaget, mens informasjonstjenester representerer 2,5 prosent. Denne fordelingen forventes ikke å endres vesentlig så lenge Norge står utenfor den europeiske patentorganisasjonen, EPO. Ved et eventuelt medlemskap i EPO, vil omfanget av saksbehandlingen/myndighetsutøvelsen reduseres, men statens formål og rolle vil opprettholdes i forhold til myndighetsdelen. Når det gjelder informasjonstjenesten vil, staten stå overfor et strategisk valg med hensyn til denne delens rolle, funksjon og fremtidige organisering.

Statskonsult har vurdert organiseringen av Patentstyret i forhold til dagens situasjon der Norge står utenfor EPO, samt organisatoriske konsekvenser ved et eventuelt norsk medlemskap.

Det industrielle rettighetsområdet er i vekst. Virksomhetens hovedutfordring i dag er å håndtere en økende saksmengde ved å effektivisere saksbehandlingsprosessen og tilgangen til informasjon gjennom blant annet IT-satsning, og å harmonisere saksbehandlingen etter europeiske retningslinjer.

Patentstyret er i dag et bruttobudsjettert forvaltningsorgan. Virksomheten får sine finansielle ressurser gjennom bruttobevilgning på statsbudsjettet, og den består av en utgiftsbevilgning og en inntektsbevilgning. Virksomheten skal være selvfinansiert og utgiftene skal dekkes inn gjennom avgifter og oppdragsinntekter. Hoveddelen av inntektene kommer fra patentsøknader og -årsavgifter, hvorav utenlandske søkere utgjør 75 prosent. Mesteparten av disse inntektene kommer fra tidligere års aktiviteter.

Statens langsiktige politiske og økonomiske ansvar, og styrings- og kontrollbehovene som følger av det, kan etter Statskonsults vurdering ivaretas på en tilfredsstillende måte gjennom dagens form. Å opprettholde dagens form for Patentstyret, vil samsvare med de forvaltningspolitiske retningslinjene, der det heter at formen bør benyttes i tilfeller der oppgavene har karakter av myndighetsutøvelse, virkemiddeldisponering eller tjenesteyting der staten har ansvaret for oppgavens omfang, kvalitet og økonomiske ramme.¹

Eventuelle unntak fra hovedregelen om bruk av ordinære bruttobudsjetterte forvaltningsorganer, må etter vår vurdering bare gjøres der det foreligger

---

¹ Jf St. meld. nr. 35 (1991–1992)

---

særtrekk ved virksomheten som tilsier andre løsninger. Mange av de utfordringene som Patentstyret står overfor, er nokså like de en finner for en rekke andre forvaltningsorganer av samme type. Dette gjelder både personalmessige forhold, effektivitet, brukerorientering og behov for fleksibilitet i forhold til endringer i omgivelsene.

Det forholdet at Patentstyret i prinsippet, og som en overordnet føring, skal finansieres gjennom avgifter (eller gebyrer), representerer etter vårt syn ikke noe særtrekk ved virksomheten. Vi finner samme ordning for flere andre organer som har myndighetsutøvelse som sin hovedoppgave. Dersom statens inntekter fra slike avgifter skal kunne disponeres direkte av myndighetsorganet, som ved nettobudsjettering, ville dette forandre en bredere og mer prinsipielt begrunnet reform av statens budsjett- og regnskapssystem.

Alternativet med nettobudsjettering, det vil si muligheten for å benytte sine merinntekter, samt å bygge opp reguleringsfond, er etter vårt syn mest hensiktsmessig for virksomheter som ikke primært driver myndighetsutøvelse, men som i et visst omfang yter tjenester mot direkte betaling, og der denne tjenesten primært skal ytes ut fra samfunnsmessige definerte mål, og med offentlige myndigheter som viktigste finansieringskilde.

Våre hovedinnvendinger når det gjelder bruk av denne formen for Patentstyrets del, er særlig:

- Utøvelse av offentlig myndighet bør skje frikoplet fra økonomiske overveielser knyttet til mulige ”overskudd” av virksomheten.
- Prinsippet om at forvaltningen av industrielle rettigheter skal være selvfinansierende, innebærer ikke at det er noe direkte forhold mellom den enkelte ”tjenesten”, her i form av forvaltningsvedtak, og den avgiften (betalingen) som søkere/rettighetshavere belastes med; ressursinnsatsen (utgiften) ved saksbehandlingen har ingen direkte relasjon til innbetalingsbeløpet.
- Inntektene, altså avgiftsnivået, er politisk styrt, og skal også være det. De kommer altså ikke fra den delen av virksomheten som Patentstyret kan påvirke selv. De er ment å dekke utgiftene ved driften, ikke akkumulere inntekter for virksomheten.

Opprettholdelse av dagens form fordrer blant annet at departementet i større grad klargjør hvilke ressurser og rammebetingelser Patentstyret trenger for å kunne løse sine oppgaver tilfredsstillende. Dersom det dreier seg om mer penger, skal dette i prinsippet skje ved en justering av avgiftsnivået eller bevilgningen, ut fra prinsippet om at avgiftsinntektene skal dekke administrasjonen av IR-systemet. Etter vår vurdering bør utgiftsbevilgningen justeres opp i samsvar med realistisk forventet ressursbehov, og ikke som i dag, hvor det tilsynelatende er en underbudsjettering av inntekter, samtidig som virksomheten er gitt en merinntektsfullmakt over en femårsperiode. Departementet må samtidig håndtere mangelen på samsvar mellom inntekter og ressursbehov som når som helst kan inntreffe. Det er det overordnede prinsippet om selvfinansiering

---

(i et lengre tidsperspektiv) som må være det sentrale, ikke en slavisk ”år til år”-betraktning.

Ved et eventuelt EPO-medlemsskap, står departementet overfor et strategisk valg. En betydelig reduksjon i saksmengde og inntektsgrunnlag knyttet til myndighetsoppgaver, kan medføre en svekkelse av det faglige miljøet i Norge. Dersom myndighetene ønsker å opprettholde dette miljøet, og sikre at Patentstyret videreføres uten noen vesentlig reduksjon i kapasiteten, vil det medføre en endring i oppgavesammensettingen ved at omfanget av informasjonstjenester øker. I den grad disse skal drives etter forretningsmessige prinsipper, vil det endre Patentstyrets oppgaveprofil og en forskyvning av virksomhetens rolle. Departementet vil stå overfor et strategisk valg og det må i så fall gjøres nye vurderinger av hvordan denne tjenesten skal organiseres.

Alternativene vil stå mellom; å beholde informasjonstjenesten integrert i virksomheten som i dag, å organisere den som en egen intern resultatenheter eller å skille den ut som en selvstendig enhet.

Om en integrert løsning velges, må behovet for en endret tilknytningsform vurderes. Dersom informasjonstjenesten øker sterkt i omfang og dermed utgjør en stor andel av Patentstyrets oppgaver, vil det tale for en nettobudsjettering av virksomheten.

Dersom krav om like konkurranseforhold vektlegges, kan det medføre sterkere organisatoriske og økonomiske skiller i forhold til kjernevirksomheten. De rolleproblemer som er påpekt over, vil også forsterkes og øker betydningen av en styringsmessig og organisatorisk atskillelse.

Statskonsult har også vurdert andre endringsbehov, som for øvrig er uavhengig av tilknytningsform. Vi anbefaler følgende endringer:

Proseduren for avgiftsendring bør forenkles gjennom delegasjon fra Kongen til departementet..

Noen av de organisatoriske bestemmelsene i styreloven bør endres slik at loven samsvarer med dagens styringspraksis. I tillegg vil det være naturlig å vurdere direktørens status som embetsmann. Videre er dagens klageordningen under vurdering og en eventuell endring her, vil måtte avspeiles i en ny lov.

Når det gjelder spørsmålet om å samle det administrative og det faglige ansvaret under ett departement, ser Statskonsult et behov for å samle også de juridiske virkemidlene på dette området under Nærings- og handelsdepartementet. Er det særskilte grunner til at staten i dette tilfelle skulle opprettholde ordningen, som avviker fra prinsippet om å samle faglig/juridisk og administrativt ansvar under sektordepartementet, bør spørsmålet om departementstilhørighet vurderes nærmere.

---

1 Innledning

Nærings- og handelsdepartementet ba i tildelingsbrevet for 2000 Patentstyret om å gjøre en forberedende undersøkelse angående forutsetningene for, nødvendige tiltak for og konsekvensene av en eventuell fremtidig endring av tilknytningsformen. På denne bakgrunnen er Statskonsult gitt i oppdrag å vurdere disse problemstillingene og komme med endringsforslag.

1.1 Mandat

Statskonsult er gitt følgende mandat:

”Statskonsult skal foreta en utredning som skal munne ut i forslag til ny modell for statens styring eller tilknytningsform av Patentstyret. Modellen skal ha som siktemål å etablere en mest mulig optimal styringsmodell med utgangspunkt i Patentstyrets vedtatte hensikt og langsiktige mål, samtidig som nødvendige styrings- og kontrollbehov ivaretas.”

Prosjektet skal ha fokus på vurdering og anbefaling av tilknytningsform/-former, herunder styringsform innenfor hver enkelt form. For å løse denne oppgaven må prosjektet vurdere Patentstyrets oppgavetyper og hvilke hensyn myndighetene ønsker skal bli ivaretatt i forbindelse med Patentstyrets virksomhet.

1.2 Metode og arbeidsform

Arbeidet er i all hovedsak basert på gjennomgang av dokumenter og intervju-samtaler med sentrale aktører i Patentstyret, de overordnede departementene Nærings- og handelsdepartementet og Justisdepartementet, samt enkelte av Patentstyrets brukere/kunder.

1.3 Disposisjon

I kapittel 2 beskrives området industrielle rettigheter og Patentstyrets virksomhet når det gjelder formål, oppgaver og måloppnåelse, intern organisering og finansiering.

I kapittel 3 redegjøres det for dagens tilknytningsform med formelle hovedtrekk, dagens styringspraksis, og erfaringer med dagens form.

I kapittel 4 presenteres viktige premisser for Statskonsults vurdering og anbefaling av tilknytningsform for Patentstyret.

I kapittel 5 drøftes alternative tilknytningsformer.

I kapittel 6 anbefales fremtidig tilknytningsform for Patentstyret ut fra dagens status, som ikke medlemmer av den europeiske patentorganisasjonen EPO, og utfra et eventuelt medlemskap i EPO.

---

2 Trekk ved virksomheten

2.1 Etablering og formål

Styret for det industrielle rettsvern eller Patentstyret ble etablert i 1911 for å forvalte lovgivningen innenfor områdene patent, varemerke og design (mønster)². Opprettelsen var en følge av et økende behov hos industri og næringsliv for et system for beskyttelse av ny teknologi, varemerke og design. Det innebar at man for første gang fikk en sentral statlig myndighet til å ta seg av disse oppgavene.

Patentstyret er et bruttobudsjettert forvaltningsorgan, etablert ved egen lov³ underlagt to departementer. Nærings- og handelsdepartementet som har ansvar for det næringspolitiske og administrative og Justisdepartementet som administrerer faglovene, det vil si lovene om patent, varemerke og design⁴, samt regelverk knyttet til internasjonale avtaler.

Patentstyrets overordnede mål er å fremme innovasjon og økt norsk verdiskaping gjennom industrielt rettsvern.⁵ Virksomheten har tre hovedmål:⁶

- Patentstyret skal tilby en kostnadseffektiv søknadsbehandling som tilfredsstillende brukernes behov til saksbehandlingstid og -kvalitet.
- Patentstyret skal tilby moderne kostnadseffektive informasjonstjenester som har riktig kvalitet, herunder leveringstid.
- Patentstyret skal øke kunnskapen om og interessen for industrielle rettigheter hos brukerne, spesielt små bedrifter, om hvordan industrielle rettigheter kan brukes for å fremme økonomisk vekst. Virksomheten skal bli oppfattet som det nasjonale kompetansesenteret for industrielle rettigheter.

2.2 Industrielle rettigheter

De viktigste industrielle rettighetene er patenter, varemerker og industriell design. Den eller de som har fått patent-, varemerke- eller designbeskyttelse, gis enerett til kommersiell utnyttelse i de landene hvor rettigheten er gitt. Patent- og designbeskyttelse gjelder for et begrenset antall år. Hensikten med industrielle rettigheter er å hindre at konkurrenter kopierer en oppfinnelse eller kreativ idé, og gir mulighet for å sikre rettighetshaver dekning av investerings- og utviklingskostnader. Industrielle rettigheter kan gi mulighet for salg eller lisensiering av oppfinnelser, legge til rette for konkurransefortrinn i markedsføring og

---

² Heretter brukes begrepet design istedenfor mønster.

³ Lov av 7. februar 1902 nr. 7 om Styret for det industrielle Rettsvern.

⁴ Lov av 15. desember 1967 nr. 9 om patenter, lov av 3. mars 1961 om varemerke og lov av 29. mai 1979 om mønster.

⁵ NHD, 200: Tildelingsbrev Styret for det industrielle rettsvern.

⁶ St. prp. nr. 1 (2000–2001) Nærings- og handelsdepartementet s. 57.

---

medvirke til å fremme utvikling og kommersialisering av ny teknologi og nyskaping.

Industrielle rettigheter, med myndighetsbevilget utøvelsesmonopol, har tradisjoner flere hundre år tilbake. Lovgivning om slike rettigheter er innført i nesten alle land, og det er også etablert internasjonale avtaler som skal bidra til harmonisering over landegrensene. Sentralt i denne sammenhengen er den internasjonale patentkonvensjonen Patent Cooperation Treaty (PCT), som administreres av World Intellectual Property Organization (WIPO), et underorgan av FN med sete i Genève. Hensikten med PCT, hvor også Norge er medlem, er å forenkle søknadsprosessen for de som ønsker internasjonal beskyttelse av sine oppfinnelser. Det finnes også en europeisk patentkonvensjon European Patent Convention (EPC), som administreres av European Patent Office (EPO), med hovedsete i München. EPO er et mellomstatlig organ, som på grunnlag av en europeisk patentsøknad kan gi patent med gyldighet i alle tilsluttede medlemsland. Norge og Island er ikke medlem av EPC/EPO.

Bruk av industrielle rettigheter er stadig viktigere for internasjonal handel, og de representerer betydelige økonomiske verdier i markedet. Gjennom bruk av lisenser, kan man for eksempel dele opp marked, prisdifferensiere og holde konkurrenter på avstand. Verdens Handelsorganisasjon World Trade Organisation (WTO), har etablert immaterielle rettigheter⁷ som én av tre hovedpilarer i sin strategi, ved siden av handel med varer og handel med tjenester.

2.2.1 Patent-, varemerke- og designbeskyttelse

For Patentstyret er det arbeidet med patentsøknadene og varemerkesøknadene som er de mest arbeidskrevende områdene, og det er her hovedtyngden av virksomhetens kapasitet settes inn.

Patentbeskyttelse

Den som har gjort en oppfinnelse som kan utnyttes industrielt, eller den som oppfinnerens rett er gått over til, har i overensstemmelse med lov om patenter rett til etter søknad å få patent på oppfinnelsen og derved oppnå enerett til å utnytte den i nærings- eller driftsøyemed.⁸ Beskyttelsen er tidsbegrenset og for å få innvilget patent, må oppfinnelsen være ny og skille seg vesentlig fra det som er kjent tidligere. Patentets tidsbegrensning er 20 år fra patentsøknaden er innlevert, forutsatt at årsavgifter opprettholdes og patentet ikke blir kjent ugyldig.

Vanligvis leverer norske søkere patentsøknad til Patentstyret i Norge. Etter seks måneder gis en uttalelse om patenterbarhet, en såkalt realitetsuttalelse. Uttalelsen skal gi en indikasjon på utfallet og gir derfor også et grunnlag for søkerens vurdering av om søknad bør innleveres i andre land. Søkere som også ønsker

---

⁷ Immaterielle rettigheter, på engelsk ”intellectual property” – en samlebetegnelse som omfatter de industrielle rettighetene samt opphavsretten til åndsverk.

⁸ Lov av 15. desember 1967 nr. 9 om patenter.

---

patent i andre land, kan kreve såkalt prioritet. Dette innebærer at andre lands patentmyndigheter, når de mottar patentsøknaden, må ta utgangspunkt i samme søknadsdato som i søkerens hjemland når spørsmålet om nyhet skal vurderes. Fristen for å søke med prioritet er 12 måneder fra innleveringsdag for opprinnelig søknad.

Søknader om patent kan leveres direkte til patentmyndighetene i det enkelte land eller man kan benytte ordninger som gjør at man kan søke patent i flere land samtidig. Konvensjonen om patentsamarbeid (PCT), gir mulighet for forenklet innlevering og behandling av patentsøknader. Mer enn 120 land er med i ordningen. En internasjonal søknad kan leveres Patentstyret med informasjon om hvilke land man ønsker patentbeskyttelse i. Det kan kreves prioritet fra tidligere innlevert nasjonal søknad. Søknaden oversendes WIPO; en autorisert PCT-myndighet foretar nyhetsundersøkelse, eventuelt forberedende patentferbarhetsprøving, lager rapport og sender søknad og rapport til landene som er utpekt. Deretter gjelder saksbehandlingsreglene i det enkelte land, og innvilget patent vil ha status som et ordinært nasjonalt patent.

Det europeiske patentverket EPO, tar også imot, behandler og avgjør europeiske patentsøknader på grunnlag av regler gitt i EPC. Norske søkere kan også søke europeisk patent gjennom EPO. Søknaden får bare virkning i medlemslandene og vil derfor ikke gjelde i Norge som ikke er medlem⁹.

Varemerkebeskyttelse

Ved registrering av varemerke kan det oppnås enerett til å bruke et varemerke som særlig kjennetegn for en virksomhets varer eller tjenester. Et varemerke kan bestå av alle slags tegn som er egnet til å skille en virksomhets varer eller tjenester fra andre virksomheters varer og tjenester. Tegnene må kunne gjengis grafisk, blant annet ord og ordforbindelser, slagord, navn, figurer, avbildninger, bokstaver, tall og en vares form, utstyr og emballasje.¹⁰

I Norge er tidsbegrensningen for beskyttelse av et varemerke ti år fra registreringstidspunkt, med mulighet for fornyelse i et ubegrenset antall ti-årsperioder. Den som først søker et varemerke registrert, oppnår ved registrering enerett til bruken av merket for bestemte varer eller tjenester. Søknad om registrering av varemerke leveres Patentstyret i Norge. En slik registrering gjelder bare for Norge. Dersom man ønsker beskyttelse i andre land må registrering søkes i det enkelte land eller det kan leveres en internasjonal registreringsøknad i henhold til Madridprotokollen.¹¹ Dette innebærer at privatpersoner eller foretak i et medlemsland med utgangspunkt i en nasjonal varemerkesøknad eller -registrering, kan søke om registrering i de andre landene som er tilsluttet protokollen. Patentstyret mottar, behandler og videresender søknaden til WIPO

---

⁹ EPO er tilsluttet PCT og man kan derfor utpeke EPO på lik linje med andre land i en PCT søknad og samtidig søke om patentbeskyttelse i alle land som er tilsluttet den europeiske konvensjonen.

¹⁰ Lov av 3. mars 1961 om varemerke.

¹¹ Madridprotokollen administrerer internasjonal varemerkeregistering gjennom WIPO. Norge er ett av 49 medlemsland og antall medlemsland er økende.

---

for formaliabehandling. WIPO fordeler deretter den internasjonale registreringen til utpekte land. Det er det enkelte land som så avgjør om varemerket kan besluttes gjeldende der. Behandlingstiden er fastsatt til 18 måneder i Madridprotokollen. Hvis varemerket ikke er nektet innen denne fristen, er det å anse som registrert.

Designbeskyttelse

Med design forstås forbildet for en vares utseende eller for et ornament. Den som har frembrakt en design eller den som hans rett er gått over til, kan ved registrering oppnå enerett til å utnytte designen i nærings- eller driftsøyemed.¹² Loven beskytter ikke funksjon, virkemåte eller materialvalg og design registreres kun når den skiller seg vesentlig fra det som var kjent før inngivelsesdagen.

I Norge er tidsbegrensningen for designregistrering fem år fra inngivelsestidspunktet med mulighet for fornyelse i ytterligere to fem-årsperioder, det vil si maksimalt 15 år. Ved designbeskyttelse i andre land søkes registrering i hvert enkelt land. Søknad på samme design må være levert inn i andre land innen seks måneder fra søknadsdagen i hjemlandet for at retten til prioritet skal gjelde.

For å søke beskyttelse for design i Norge, leveres en søknad om registrering av designen til Patentstyret. Dersom man ønsker designbeskyttelse i andre land, må søknad være levert i hvert enkelt av de andre landene innen seks måneder fra søknadsdagen i Norge, dersom retten til prioritet skal gjelde.

Forslag til ny lov om design er planlagt fremmet for Stortinget høsten 2001. Hensikten er å harmonisere EU- og EØS-landenes lovgivning om designbeskyttelse. Lovforslaget åpner for nye muligheter. For å møte behovet for raskere registrering, foreslås en fjerning av krav om obligatorisk forundersøkelse. Det foreslås innført 12 måneders prøvetid med anledning til å prøve designen på markedet før søknad leveres patentmyndigheter. Beskyttelsestiden for design økes fra 15 til 25 år. Med den nye loven vil det bli mulig å designbeskytte delutseende av et produkt, og det vil i større grad gis mulighet til å beskytte grafisk design, typografiske skriftegn osv.

Om Norge tiltrer Genève-traktaten om internasjonale registreringer, vil det bli mulig å levere en søknad til WIPO, med etterfølgende nasjonal behandling i likhet med Madridprotokollen på varemerkeområdet. Dette blir en enklere og billigere måte å oppnå beskyttelse på.

2.2.2 Private patentkontor

I Norge sendes 90 prosent av alle søknader og forundersøkelser til Patentstyret via en patentfullmektig eller et patentkontor. Private patentkontorer med patentfullmektig bistår og handler på vegne av norske og utenlandske næringsdrivende og oppfinnere i etableringen og vedlikehold av industrielle rettigheter.

---

¹² Lov av 29. mai 1979 om mønster.

Patentkontorene kan gi generelle råd, veiledning og informasjon, utarbeide nødvendig dokumentasjon, samt representere næringsliv og oppfinnere overfor patentmyndigheter i Norge og utlandet. De fleste har et internasjonalt kontaktnett og vil også være aktive for å oppnå industrielle rettigheter i utlandet. Følgende oppgaver er det vanlig at patentbyråene tilbyr:

- Forundersøkelser som gjennomføres selv eller kjøpes fra patentmyndighetene, som vurdering av patentferbarhet av oppfinnelser, og registrerbarhet av varemerke og design
- Utarbeidelse av søknader i inn- og utland
- Oversettelse av utenlandske søknader til norsk
- Overvåking, forsvar og påtale i forbindelse med andres inngrep i industrielle rettigheter
- Oppfølging av kritiske tidsfrister og innbetalinger til patentmyndigheter

2.3 Patentstyrets oppgaver, organisering og finansiering

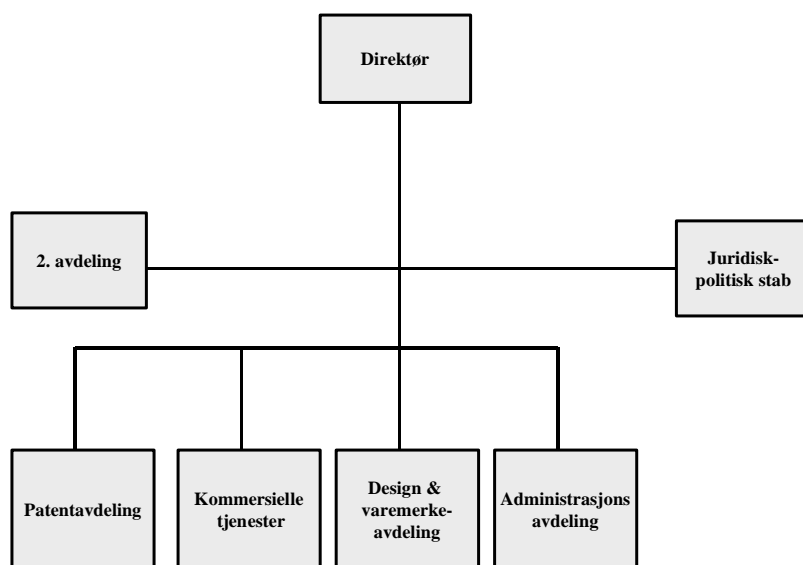
Patentstyrets hovedoppgave er å motta, behandle og avgjøre søknader om patent-, varemerke- og designbeskyttelse. Virksomheten har enerett til å innvilge slike rettigheter i Norge. Patentstyret er rådgivende organ for Nærings- og handelsdepartementet, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet innenfor industrielle rettigheter. Det kan være oppgaver som utarbeidelse og harmonisering av ny lovgivning, deltakelse i internasjonalt bistandsarbeid innenfor for eksempel WIPO eller utvikling av internasjonale søknadssystemer og rammerverk.

Virksomheten er leverandør/selger av informasjonstjenester og driver i økende grad veiledning og opplæring om betydningen av industrielt rettsvern rettet mot nasjonalt næringsliv, offentlige etater og utdanningsinstitusjoner.

2.3.1 Organisering

Ved inngangen til 2001 hadde Patentstyret 230 medarbeidere og er organisert i fire avdelinger: Patentavdelingen, design- og varemerkeavdelingen, kommersielle tjenester og administrasjonsavdelingen. Annen avdeling behandler klager på avgjørelser fattet av Patentstyret. De fleste av Patentstyrets saksbehandlere har teknisk og juridisk bakgrunn på universitets-/høyskolenivå.

Figur 2.3.1: Organisasjonskart pr. 1. januar 2001

Patentavdelingen

Av patentavdelingens 90 ansatte er det 70 medarbeidere som hovedsakelig behandler patentsøknader. Det har vært en jevn vekst i søkermassen etter en bunn i 1980 på ca. 4 000 søknader til 6 700 søknader i 2000.

I 2000 ble det avgjort i overkant av 5 500 patentsøknader. Dette er en økning på sju prosent i forhold til planlagt. Patentstyret ga første realitetsuttalelse om patentsøknader uten prioritet til 90 prosent av søkerne innen ni måneder. Målet er seks måneder. Dette ble i år 2000 oppnådd kun for 48 prosent av søknadskategorien. Søknader som ble levert først i Norge, ble avgjort innen ett år i de sakene hvor søkeren medvirket til det.

På grunn av reglene i den internasjonale Patentsamarbeidsavtalen (PCT), får Patentstyret først 30 måneder etter at en søknad er innvilget, kjennskap til om andre patentsøknader kan hindre patentering. Det betyr at Patentstyret først etter tre år kan si med tilstrekkelig grad av sikkerhet om en patent kan tildeles.

Det skilles mellom internasjonale søkere og søkere som leverer søknad først til Norge. Andel norske patentsøknader er ca 20 prosent. Internasjonale patentsøknader inngitt under Patent Cooperation Treaty (PCT), utgjør 65 prosent og er stadig økende. Patentsøknader utenfor PCT går ned.¹³

I Patentstyret har internasjonale søknader en behandlingstid på fem år, mens det langsiktige målet er tre år. EPO, som ikke skiller mellom såkalte førstesøknader og søknader som allerede har prioritet i andre land, har også saksbehandlingstid

¹³ PCT oppfattes av aktørene som en gunstig ordning som forenkler søknadsarbeidet, utsetter store utgifter til senere i kommersialiseringsprosessen, samtidig som det gir mulighet for beskyttelse i over 100 land.

---

på fem år fra innlevering av søknad til meddelelse. Sverige, Danmark og USA har en saksbehandlingstid på omtrent tre år. Restansene ved inngangen til 2000 var 26 900 saker og utviklingen de siste årene er at restansmengden har økt.

Design- og varemerkeavdelingen

Avdelingen mottok mer enn 16 000 varemerkesaker i 2000. Etter tilslutning til Madridprotokollen i 1996 har det vært en årlig økning av varemerkesaker på 20 prosent og i 2001 har økningen stagnert. Dette er i tråd med internasjonale trender. En delforklaring kan være at utviklingen av kjøp og salg av eiendomsrett til domenenavn kan ha skjedd på bekostning av varemerkeregistrering.¹⁴ Saksbehandlingstiden er fra seks til åtte måneder og overholdes stort sett innenfor fastsatte mål. Nasjonale og internasjonale søknader behandles likt. Andel norske søkere utgjorde 23 prosent av totalt innkomne varemerkesaker.

Patentstyret mottok omtrent 900 designsøknader i 2000. Dette er en nedgang i forhold til tidligere år, men i tråd med internasjonal utvikling. Saksbehandlingstiden er vel seks måneder, også i samsvar med målene. Norske søknader utgjør nærmere 40 prosent og er stort sett fra små- og mellomstore bedrifter og frittstående designere.

Avdeling for kommersielle tjenester

Kommersielle tjenester ble opprettet som egen avdeling fra 1. januar 2001 for å samle de mer konkurranseutsatte informasjonstjenestene og skille disse organisatorisk fra forvaltningsoppgavene.

Avdelingen selger ulike typer forundersøkelser på områdene patent, varemerke og design. Forundersøkelser er en samlebetegnelse for ulike typer datasøk, informasjonssinnhenting, vurdering med mer, som skal gi veiledning og et sikrere beslutningsgrunnlag i nyskappingsprosesser. Forundersøkelsen slår blant annet fast om teknologi, varemerke eller design er kjent og kan være til hinder for søknad om beskyttelse. Forundersøkelser blir markedsført og solgt av avdelingen, men de fleste undersøkelsene blir utført av de andre fagavdelingene. Avdelingen tilbyr også kurs og foredrag innenfor industrielle rettigheter. Ansvar for generell informasjonsformidling og veiledning er også lagt til denne avdelingen.

Leveringstid for forundersøkelsene er fra fem til 14 dager eller etter avtale om individuell leveringstid. Disse målene blir stort sett overholdt. I 2000 ble det gjennomført 1 700 forundersøkelser, hvor den største gruppen henvendelser er å undersøke og vurdere om teknologi er kjent.

De fleste av avdelingens tjenester er kommersielle på den måten at andre aktører i prinsippet kan tilby de samme tjenestene. Avdelingen kan selv

---

¹⁴ Stadig flere virksomheter bruker domenenavn, det vil si adresser på internett som kjennetegn på varer, tjenester og for virksomheten selv. Det har blant annet ført til en rekke konflikter om hvorvidt retten til og bruken av et domenenavn krenker andres rettigheter, særlig navn- og varemerkerettigheten.

definere tjenestenes innhold og pris.¹⁵ Sentrale føringer fra overordnet myndighet fordrer likevel at tjenestene i stor grad utføres i et mer langsiktig, samfunnsøkonomisk perspektiv, enn en kommersiell utøvelse skulle tilsi. Dette innebærer blant annet at innretningen av tjenestene skal være i samsvar med politiske mål, om blant annet å stimulere innovasjon og nyskaping i små- og mellomstore bedrifter. Prisnivået oppgis av Patentstyret å ligge under tilsvarende tjenester som tilbys av både norske patentkontorer og utenlandske patentmyndigheter.

Kundene er norsk og internasjonalt næringsliv, forskningsinstitusjoner og enkeltstående oppfinnere/idéskapere. Foreløpig er det særlig fokus på nasjonale kunder og små og mellomstore bedrifter.

Administrasjonsavdelingen

Avdelingen består av syv seksjoner, inndelt i ulike stabsfunksjoner: forvaltning, lønn og regnskap, IT, personal, budsjett, informasjon og støtteseksjon. Den siste er den største seksjonen og har ansvar for å registrere, dokumentere og publisere søknader i samarbeid med fagavdelingene.

2.3.2 Finansiering

Departementet har bevilget 153 millioner til Patentstyret i 2001. Det har vært et politisk krav at inntekter og utgifter skal gå i balanse.

Tabell 2.3.2 Utvikling av inntekter og utgifter

	1999	%	2000	%	2001 ¹⁶	%
Inntekter patent	87 779	62,4	99 759	63,0	98 000	64,1
Inntekter varemerker	39 115	27,8	45 512	28,7	41 600	27,2
Inntekter design	2 501	1,8	2 045	1,3	2 500	1,6
Informasjonstjenester	4 518	3,2	4 018	2,5	4 500	2,9
Andre inntekter	6 823	4,8	7 089	4,5	6 400	4,2
Sum	140 736	100,0	158 423	100,0	153 000	100,0
Utgifter (lønn, varer og tjenester)	134 095		148 183		153 000	
RESULTAT	6 641		10 240		0	

Inntektene fra søknads- og årsavgifter består av 80 prosent fra utenlandske søkere og 20 prosent fra nasjonale søkere.

Det skilles mellom avgifter for søknad om beskyttelse for patent, varemerke og design som fastsettes av regjeringen og priser for informasjonstjenestene som fastsettes av Patentstyret. Prisene på informasjonstjenestene har lenge vært regnet som svært lave og ble derfor regulert 1. februar i år. Prisene er fremdeles de laveste i markedet.

¹⁵ Forskrift av 21. november 2000 nr. 1165 om forundersøkelser i Patentstyret.

¹⁶ Statsbudsjettet 2001, saldert budsjett vedtatt i Stortinget høsten 2000.

Kostnadene/avgiftene ved å søke patent i og utenfor Norge varierer avhengig av hvilke land patent søkes i, hvilke søknadsordninger som benyttes, søknadens omfang, formelle og materielle mangler ved søknaden, hvilke mothold som er funnet osv. Avgiftsnivået i Norge er forholdsvis lavt i internasjonal og nordisk sammenheng.

2.3.3 Måloppnåelse

I Patentstyrets hovedmål legges vekt på kundenes behov for riktig kvalitet og effektivitet i søknadsbehandlingen. Hurtig og korrekt saksbehandling er viktig for patentsøkere og samtidig avgjørende for industrielle rettigheters troverdighet. Det legges fra departementets side stor vekt på at Patentstyret skal harmonisere saksbehandlingen i tråd med praksis i EPO.

Patentstyret hadde ved utgangen av 2000 restanser på 26 900 saker på patentområdet. Dette tallet har økt jevnt de siste årene da Patentstyret ikke har klart å behandle antall saker tilsvarende inngangen i det enkelte år.

Tabell 2.3.3a Utvikling av patentsøknader og restanser

	1986	1990	1996	2000
Innkommne søknader	5 364	5 644	5 625	6 700
Restanser – ikke avgjorte saker	22 990	23 908	22 368	26 900

Nærings- og handelsdepartementet mener at det er viktig å redusere restansene og har satt konkrete resultatkrav i tildelingsbrevet for 2001. Patentstyret prioriterer å gi første realitetsuttalelse om utfall av søknader uten prioritet (nasjonale søknader), og de fleste av disse får svar innen sju måneder. Internasjonale søkere som har beskyttelse gjennom at de har søkt andre steder blir nedprioritert, og gjennomsnittlig saksbehandlingstid er fem år. På området varemerke og design er, saksbehandlingstiden stort sett i tråd med målene.

Etter dialog med og innspill fra brukere har Patentstyret endret interne rutiner for å effektivisere saksbehandlingen. Men dette har ikke vært tilstrekkelig for å redusere restansene. Statskonsult har vært i kontakt med noen brukere av Patentstyret for å få deres oppfatning av saksbehandling og informasjonstjenestene med hensyn til tid, kvalitet og pris.¹⁷ Hovedtrenden synes å være at patentbyråene stort sett er rimelig tilfreds med det arbeidet som Patentstyret gjør.

Brukerne ble bedt om å gjengi på en skala fra 1–6 (6 er mest fornøyd) hvor fornøyde de var med saksbehandlingstid, kvaliteten og prisnivået på

---

¹⁷ Det er gjennomført personlig intervju med to brukere og telefonisk kontakt med 8 brukere. 7 av brukerne var patentkontorer/fullmektiger.

---

henholdsvis søknadsbehandlingen og forundersøkelsene. Det skiller ikke mellom patent, varemerke og designområdet. Dette gav følgende resultat:

Tabell 2.3.3b Brukerundersøkelse om saksbehandlingstid, kvalitet og prisnivå

	Tid	Kvalitet	Pris
Saksbehandling ¹⁸	2,8	3	4
Forundersøkelse ¹⁹	4	3,5	3,4

Vi gjengir også noen tilbakemeldinger som ble nevnt av flere brukere.

- Generelt regnes det faglige nivået i Patentstyret som høyt.
- Saksbehandlingen kan på enkelte områder oppleves som uforutsigbar og tilfeldig, og er fortsatt ikke harmonisert med internasjonale standarder.
- Brukerne opplever i liten grad at Patentstyret blander roller, men det har vært uheldige uttalelser om patentferbarhet.
- Noen opplever at enkle saker ekspederes raskt, mens kompliserte saker tar for lang tid eller legges til side til fordel for de enkle.
- Alle respondentene etterlyser elektronisk tilgang til informasjon om patenter, varemerke og design.
- Informasjonstjenestene kan forbedres ved å avklare innholdet i tjenestene internt og eksternt.
- Prisenivået på forundersøkelsene er ikke i samsvar med kvaliteten på produktet som leveres.
- Tilgjengelighet hos informasjonstjenestene er god, men det er vanskelig å nå saksbehandlerne.

Synspunktene varierer på nivå og i hvor kritiske de er og flere av synspunktene faller sammen med Patentstyrets egne oppfatninger av problemer og utfordringer.

---

¹⁸ Åtte respondenter svarte på opplevelse av saksbehandlingstid, innhold og forutsigbarhet faglig saksbehandling og prisnivået.

¹⁹ Sju respondenter svarte på saksbehandlingstid, faglig innhold i rapportene og prisnivå

---

3 Hovedtrekk ved dagens tilknytningsform og formen i praksis

3.1 Innledning

I dette kapitlet presenteres og drøftes dagens tilknytningsform for Patentstyret. Presentasjonen er delt i tre, og inneholder formelle trekk ved tilknytningsformen, hvordan den praktiseres og hvilke erfaringene aktørene har med formen.

3.2 Formelle hovedtrekk ved dagens organisasjonsmodell

Patentstyret er et ordinært eller bruttobudsjettet forvaltningsorgan etablert ved egen lov (heretter kalt styreloven).²⁰ Styreloven utgjør hoveddrammene for hvordan dagens tilknytningsform formelt er regulert, det vil si trekk ved virksomheten og ved relasjonen mellom virksomheten og departementet.

For å vurdere tilknytningsform, er det viktig å se på både de formelle og reelle sidene. Nedenfor presenteres først de formelle hovedtrekkene inndelt etter styrings- og ansvarsforhold, budsjett og økonomi, personalets status og offentligrettslige forhold.

3.2.1 Styrings- og ansvarsforhold

Patentstyret er i dag et ordinært forvaltningsorgan under Nærings- og handelsdepartementet. Departementet styrer gjennom alminnelig instruksjon etter vanlige etatsstyringsprinsipper.

Patentstyret er avgiftsfinansiert og statsråden er ansvarlig for avgiftene og avgiftsnivået.

Nærings- og handelsministeren er parlamentarisk og konstitusjonelt ansvarlig for de organisatoriske og økonomiske sidene ved virksomheten.

Patentstyrets (1. avdeling) avgjør saker i førsteinstans, mens klager behandles i 2. avdeling, en egen klageordning. Denne er administrativt underlagt Patentstyret og direktøren er leder. Medlemmene utnevnes i hver enkelt sak. Overordnet departement har ikke instruksjonsmyndighet i slike saker.

Justisministeren er administrativt ansvarlig for faglovene.

Direktøren har ansvaret for den løpende driften. Direktøren utnevnes av Kongen, det vil si ved kongelig resolusjon, etter innstilling fra Nærings- og handelsdepartementet. Direktøren er embetsmann utnevnt i statsråd.

---

²⁰ Lov av 2. juli 1910 nr. 7 om styret for det Industrielle Rettsvern

---

Styreloven med tilhørende forskrifter regulerer organiseringen og ansvarsfordelingen mellom Patentstyret og departementet. Etter styrelovens § 4, har departementet ansvar for organisering av og saksbehandling i Patentstyret.²¹ Patentstyret skal bestå av to avdelinger; én patentavdeling, som behandler saker om patenter, og én varemerke- og mønsteravdeling, som behandler saker om registrering av varemerker og mønstre.²² Patentstyret bestemmer selv organisering av og saksbehandling utover dette.

Myndighet til å fastsette regler for informasjonstjenesten etter patentstyrelovens § 11 ble delegert fra Kongen til departementet,²³ og videre til Patentstyret i 1993.²⁴

Etter forskrift med hjemmel i § 11 i styreloven, skal Patentstyret tilby ”... opplysninger om søkte og meddelte patenter, og søkte og registrerte varemerker og design, samt gi uforpliktende forhåndsvurdering av om det kan gis en industriell rettighet i det enkelte tilfelle. Det kan ikke tas betaling for informasjon som er omfattet av den alminnelige veiledningsplikten etter forvaltningslovens § 11. Patentstyret skal gi en oversikt over hvilke forundersøkelser innenfor områdene patent, varemerke og design som Patentstyret skal påta seg. For de forundersøkelsene som følger av oversikten, skal det betales en pris som ikke skal være høyere enn markedspris for tilsvarende tjenester. Prisen skal følge av oversikten. Patentstyret kan i tillegg kreve betaling for medgåtte kostnader til databasesøk og kopiering.”²⁵

3.2.2 Budsjet og økonomiforvaltning

Virksomheten får sine finansielle ressurser gjennom bruttobevilgning på statsbudsjettet, og den består av en utgiftsbevilgning og en inntektsbevilgning. Virksomheten skal være selvfinansiert og utgiftene dekkes inn gjennom avgifter og oppdragsinntekter.

Avgiftene fastsettes og endres i kongelig resolusjon fremmet av Nærings- og handelsdepartementet. Men som nevnt over er myndigheten til å fastsette prisen på informasjonstjenestene delegert til Patentstyret.

Hoveddelen av inntektene kommer fra patentsøknader og -årsavgifter, hvorav utenlandske søkere utgjør 75 prosent. Mesteparten av disse inntektene kommer fra tidligere års aktivitet. Informasjonstjeneste/forundersøkelse, kurs og veiledning utgjorde 2,5 prosent av totale inntekter i 2000.

---

²¹ Jf forskrift av 15. februar 1991 nr. 83 om delegering av myndighet til NHD etter lov om styret for det industrielle rettsvern.

²² Jf forskrift av 1. november 1992 nr. 780 om organisering av og saksbehandling i første avdeling i styret for det industrielle rettsvern.

²³ Jf forskrift av 12. november 1993 om delegering av myndighet etter lov av 2. juli 1910 nr. 7 om Styret for det industrielle rettsvern § 11 annet ledd.

²⁴ Jf forskrift av 25. november 1993 nr. 1298 om delegering av myndighet til Patentstyret.

²⁵ Jf forskrift av 21. november 2000 nr. 1165 om forundersøkelser i Patentstyret.

Det gjennomgående regelverket for statens økonomiforvaltning (bevilgnings- og økonomireglementet) gjelder. Regelverket kommer også til anvendelse ved eventuelle bevilgninger til investeringer.

Eventuelle investeringer skjer etter kontantprinsippet, det vil si at det ikke foretas avskrivninger og at ordinære regnskapsprinsipper ikke gjelder. Investeringer til nytt edb-basert saksbehandlings- og kommunikasjonsverktøy SANT, ble ikke bevilget som en investeringsbevilgning med egen post, men innenfor ordinære driftsbevilgningen.

Patentstyret har hatt en særskilt merinntektsfullmakt på 7 millioner kroner pr. år over en femårsperiode.

Riksrevisjonen fører kontroll med virksomheten.

3.2.3 Personalforvaltning og ansattes status

Ansatte er statstjenestemenn. Tjenestemannsloven og tjenestetvistloven gjelder for de ansatte. Hovedavtalen og tariffavtaler som inngås mellom staten og hovedorganisasjonene gjelder for de ansatte.

Patentstyret er medlem av Statens Pensjonskasse.

3.2.4 Offentligrettslige forhold

Virksomheten er regulert gjennom egen lov. Etter styreloven behandles og avgjøres søknader i 1. avdeling, mens klagesaker avgjøres av 2. avdeling. Reglene i forvaltningslovens kapittel 6, om klage og omgjøring, gjelder ikke. For personalsaker gjelder likevel forvaltningsloven og lover gitt i medhold av denne.

Offentlighetsloven gjelder for Patentstyret.

3.3 Tilknytningsformen i praksis

Virksomhetens formål uttrykker dens relasjon til staten og angir samtidig politisk ledelses styringsinteresser overfor virksomheten. Målsettingen for virksomheten er presentert i kapittel 2 og vi viser derfor til dette kapitlet.

Hvordan slår disse formålene ut for styringen i praksis? Med utgangspunkt i dokumenter og intervjuer, presenteres departementets styringsbehov og de ulike aktørenes erfaringer og synspunkter. Presentasjonen er delt inn i følgende punkter:

- Styring av virksomhetens formål og oppgaver.
- Styring av økonomi og omfanget av virksomheten.
- Styring av organisering og administrative prosesser.
- Styring av virksomhetens forhold til omgivelsene.

Formål og oppgaver

Patentstyret er ett av Nærings- og handelsdepartementets virkemidler på næringsutviklings- og nyskappingsområdet. Departementet har klare styringsinteresser knyttet til virksomhetens formål og oppgaver.

Departementet gir uttrykk for at deres primære styringsinteresse først og fremst er knyttet til saksproduksjonen, både når det gjelder kvalitet og tid. I tildelingsbrevet har de nedfelt konkrete resultatmål knyttet til produksjonen. Patentstyret rapporterer på avvirking av saker, saksbehandlingstid og restansmengde.

Ut fra nasjonale næringsutviklingsmål vektlegger departementet en internasjonal harmonisering av saksbehandlingspraksis, så lenge ikke nasjonal lovgivning ellers står i veien. I tillegg vektlegges at brukerne skal oppleve saksbehandlingen i Patentstyret faglig like god og grundig som hos EPO, og at den harmoniseres med praksis i EPO så langt gjeldende rett tillater det.²⁶ Departementet legger også føringer på prioritering av sakstyper og enkelte målgrupper.

Fagansvaret for Patentstyret ligger i Justisdepartementet. Departementet er avskåret fra å instruere virksomhetens utøvelse av faglig skjønn i enkeltsaker. Patentstyret er regelverksutformer og deltar i utredninger i forbindelse med lovendringer og -revisjoner. Begrunnelsen for at ansvaret for fagloven ligger i Justisdepartementet er historisk betinget, og Nærings- og handelsdepartementet mener at det vil være mer hensiktsmessig at også de juridiske styringsvirkemidlene ble samlet i Nærings- og handelsdepartementet. Justisdepartementet påpeker at det vil være hensiktsmessig å opprettholde den delte løsningen fordi de vil kunne ivareta andre interesser enn de sektorpolitiske, at denne ordningen har fungert bra og at noen andre land også har denne løsningen.

Patentstyret er Nærings- og handelsdepartementets fagorgan på IR-området og representerer Norge i internasjonale fora. Utenriksdepartementet benytter Patentstyrets fagkompetanse i internasjonale spørsmål om industrielle rettigheter. Patentstyret ivaretar Norges internasjonale forpliktelser som medlem av WTO og WIPO. I denne sammenhengen bidrar Patentstyret med rådgivning i etablering av IR i utviklingsland, eller regelverksutvikling generelt på oppdrag fra Utenriksdepartementet.

Det er som nevnt et uttalt mål at Patentstyret skal bidra til å øke kunnskapen om industrielle rettigheter. NHD koordinerer virkemidlene på næringspolitikken og legger sterke føringer på Patentstyrets organisering av sin oppsøkende virksomhet med hensyn til målgrupper og samarbeidsparter. Når det gjelder målgrupper har departementet fulgt opp stortingsvedtak om å prioritere små og mellomstore bedrifter. Regjeringen har også bestemt at avgiftene skal differensieres slik at SMBene begunstiges.

---

²⁶ Jf tildelingsbrev for Patentstyret for 2001.

Økonomi og ressurser

Departementet har klare styringsinteresser i forhold til virksomhetens økonomistyring. Patentstyret er en monopolbasert virksomhet finansiert gjennom avgifter. Avgiftene fastsettes gjennom forskrifter, og virksomheten opplever at prosedyren ved forskriftsendring er tungvint og tar lang tid.

Avgiftene er ikke fiskale, og skal kun dekke utgiftene forbundet med driften av Patentstyrets pålagte oppgaver. Med pålagte oppgaver forstås for det første saksbehandling etter de tre faglovene og forundersøkelser eller informasjonstjenester hjemlet i patentstyreloven. For det andre kommer oppgaver som Nærings- og handelsdepartementet pålegger Patentstyret. Virksomheten skal altså være selvfinansierende og ikke gå med overskudd. Inntektene fra avgiftene har økt jevnt de siste fem årene, en tendens som forventes å fortsette fremover.²⁷ Departementet ønsker lavest mulig avgiftsnivå, samtidig som det er et mål at nivået harmoniseres med andre lands avgifter, først og fremst i Norden, som alle ligger høyere enn Norge. Ettersom avgiftsinntektene er avhengig av allerede meddelte patenter og beskyttelser av varemerke og design og søknadsinngangen til enhver tid, opplever både virksomheten og departementet at inntektsbevilgningen etter bruttobudsjetteringsprinsippet er et lite egnet styringsvirkemiddel. Departementet har kompensert dette ved å gi Patentstyret en merinntektsfullmakt, men virksomheten opplever ikke at det gir tilstrekkelig økonomisk handlefrihet.

Ut fra at Patentstyret skal ha en kostnadseffektiv drift, har departementet interesse av å begrense utgiftene for virksomheten og har satt et tak på antall årsverk hvert år.

Virksomheten opplever høy turnover som et problem og at lønnsnivået gjør det vanskelig å rekruttere og holde på kompetansen i et stramt arbeidsmarked. Departementet opplever også dette som problematisk, men mener de viktigste virkemidlene eller incentivene er å vektlegge kompetanseutvikling og utdanningstilbud. Selv om staten ikke konkurrerer med næringslivet når det gjelder lønn, mener departementet at det bør være mulighet for å differensiere lønn i større grad, eksempelvis ved høyere avlønning av ekspertgrupper innenfor en gitt ramme.

Internorganisering og administrative prosesser

Patentstyreloven § 1 har en bestemmelse om kompetansesammensetningen i virksomheten. Denne bestemmelsen oppleves ikke av Patentstyrets som å begrense utvalget av den typen kompetanse som virksomheten til enhver tid har behov for.

Hovedstrukturen for den interne organiseringen av Patentstyret er regulert gjennom forskrift. Patentstyret skal bestå av en patentavdeling og en avdeling for varemerke og design, mens dagens praksis er at disse spørsmålene bestemmer virksomheten selv.

---

²⁷ Ved et eventuelt EPO-medlemskap vil Patentstyre oppleve en vesentlig inntektsreduksjon i en overgangsfase på inntil fem år.

Klageordningen er regulert gjennom lov. Ordningen er under vurdering i Nærings- og handelsdepartementet. Både Patentstyret selv og bransjeorganisasjonene Norsk Forening for Industriens Patentingeniører (NIP) og Norske Patentingeniørers Forening (NPF) mener at klageordningen bør organiseres mer uavhengig av førsteinstansbehandlingen i Patentstyret enn i dag.

Styringsdialogen og kommunikasjonen mellom departementet og Patentstyret

Styringsdialogen skjer gjennom årlige tildelingsbrev og rapportering gjennom halvårsrapport og årsrapport. Departementet har to formelle etatsstyringsmøter med Patentstyret i året. På vårens møter er temaet den økonomiske situasjonen og budsjettforslaget for neste år, og på møtene om høsten er tildelingsbrevet med mål og resultatkrav hovedtemaet. I tillegg er det hyppig og tett uformell kontakt etter behov. Denne kontakten gjelder budsjettsaker, internasjonale møter, klager og konkrete saker innen næringspolitikken.

Styring av virksomhetens forhold til omgivelsene

Patentstyret har tatt initiativet til møter med representanter for brukergrupper. Det avholdes to årlige kontaktmøter mellom bransjeorganisasjonen for industriens patentingeniører (NIP), Patentstyret og NHD, der aktørene gjensidig utveksler informasjon. Patentstyret har også tatt initiativ til to årlige møter med representanter for fullmektig-/patentkontorene.

Departementet legger sterke føringer på at SND skal være samarbeidspart i arbeidet med å øke kunnskapsnivået om og betydningen av IR i utdanningsinstitusjoner, offentlige etater og næringslivet.

Når det gjelder rollen som rådgiver for Utenriksdepartementet på IR-området internasjonalt, styrer Patentstyret i stor grad selv omfanget av sin bistand ut fra kapasitet.

3.4 Styringsmessig balansepunkt mellom departementet og Patentstyret

Nærings- og handelsdepartementet er forholdsvis mye engasjert i den innholdsmessige styringen, det vil si formål og oppgaver, og kontrollen med Patentstyrets virksomhet. Den politiske betydningen av virksomheten er først og fremst knyttet til kravene om saksbehandlingstid og -kvalitet. Patentstyret er i dag en sterkt lov- og regelstyrt virksomhet, både i forhold til nasjonal lovgivning og internasjonale forpliktelser. Dette legger føringer på innholdet i virksomheten og brukernes oppfatninger har liten betydning, unntatt når det gjelder informasjonstjenester. Disse tjenestene definerer Patentstyret selv både når det gjelder utforming og pris.

Statens monopolsituasjon for hoveddelen av virksomheten innebærer også sterke politiske styringsinteresser fra departementet når det gjelder ressurser og omfang. Kongen i statsråd fastsetter avgiftene etter fremlegg fra Nærings- og

---

handelsdepartementet etter en høringsrunde. Avgiftene endres sjelden, noe som representerer en forutsigbarhet for brukerne. Samtidig oppfattes avgiftene som sentrale virkemidler i næringspolitikken, og regjeringen har fastsatt en differensiert avgiftsstruktur med lavere pris for små og mellomstore bedrifter.

Patentstyrets rolle som rådgiver på området om industrielle rettigheter, både for Nærings- og handelsdepartementet og for Utenriksdepartementet, og den hyppige og tette kontakten mellom virksomheten og etatsstyrende departement, sammen med lov- og regelverket som forvaltes på overordnet nivå, innebærer at virksomheten i praksis er sterkt koblet til Nærings- og handelsdepartementet.

Samlet sett fremstår det styringsmessige balansepunktet mellom Nærings- og handelsdepartementet og Patentstyret å ligge nærmest departementet. Departementets etatsstyring begrenser nok ikke virksomhetens handlefrihet mer enn for andre forvaltningsorganer, og det griper svært sjelden inn i interne prosesser. Virksomhetens handlingsrom er først og fremst gitt ut fra det lovbundet og faglig uavhengig skjønn i behandling av søknader om patent, varemerke og design. Fagkompetansen Patentstyret besitter gir muligheter for styringsmessig påvirkning på utforming av mål- og resultatkrav og av satsningsområdene det enkelte året. Både departementet og virksomheten gir uttrykk for at dette også skjer i stor grad.

Patentstyret har også myndighet til å organisere og prise informasjonstjenestene selv. På en annen side kan denne friheten være begrenset av presset på kjerneoppgavene og må derfor nedprioriteres fremfor søknadsbehandling.

På økonomisiden kan det synes som om Patentstyret har en større handlefrihet enn andre ordinære forvaltningsorganer gjennom merinntektsfullmakten.

---

4 Premisser for valg av tilknytningsform

Med utgangspunkt i de overordnede forvaltningspolitiske retningslinjene drøftes her noen sentrale trekk som viktige premisser for vurdering av fremtidig tilknytningsform for Patentstyret. Siden et eventuelt medlemskap i EPO kan ha betydning for organiseringsspørsmålet, drøftes også dette alternativet under de ulike punktene.

4.1 Formål og oppgaver og roller

Patentstyrets virksomhet og formål er knyttet til forvaltning av det industrielle rettsvernet i Norge. Virksomheten har en viktig sektorpolitisk rolle og med et klart statlig ansvar. Patentstyrets oppgavetyper er hovedsakelig myndighetsutøvelse, men politikkutforming eller rådgivning innenfor næringsutvikling og nasjonalt og internasjonalt regelverk er også viktige oppgaver. Disse formålene og oppgavetyperne vil videreføres. I tillegg driver Patentstyret delvis monopolbasert tjenesteyting. Myndighetsutøvelsen representerer i dag 93 prosent av inntektsgrunnlaget, mens informasjonstjenester representerer knappe tre prosent. Denne fordelingen forventes ikke å endres vesentlig så lenge Norge står utenfor EPO.

Ved et eventuelt medlemskap i EPO vil omfanget av saksbehandlingen/myndighetsutøvelsen reduseres, men statens formål og rolle vil opprettholdes i forhold til myndighetsdelen. Når det gjelder informasjonstjenesten vil staten stå overfor et strategisk valg med hensyn til denne delens funksjon og rolle og fremtidige organisering.

4.2 Budsjett- og økonomiforvaltning

Ut fra at inntektene skal dekke utgifter til drift av virksomheten, vektlegger departementet som nevnt styring og kontroll med ressurstilførselen og volumet på virksomheten. Prinsippet om selvfinansiering vil ligge fast fremover, der utgangspunktet er at avgiftene er fastsatt utfra Patentstyrets driftsutgifter slik at inntekts- og utgiftssiden samsvarer. Utviklingen på dette området kan tyde på at det er et misforhold mellom pengestrømmene. Den viser at inntektene har steget med 28 prosent de siste seks årene. I samme periode var nivået på avgiftene stabilt. Patentstyret har fått økt utgiftsbevilgningen med 48 prosent fra 1996–2000, og utgifter til investeringer til et nytt IT-prosjekt SANT, ble i denne perioden dekket innenfor driften, og ikke ved særskilt investeringsbevilgning. I tillegg ble Patentstyret gitt en årlig merinntektsfullmakt på inntil 7 millioner kroner i denne perioden. Allikevel har merinntektene eller ”overskuddet” vært på vel seks prosent de enkelte årene.

Departement har styrt utgifter og inntekter etter et mål om balanse, samtidig som det har vært et krav om at Patentstyret ikke skal gå med overskudd. I praksis har dette vært mål som har vært vanskelig å forene fordi utgifts- og inntektsiden er parametre som i stor grad er uavhengig av hverandre. Ut fra at målet om selvfinansiering ligger fast, og at utgifts- og inntektssiden ikke

---

samsvarer det enkelte budsjettår, bør departementet etter Statskonsult vurdering styre inntekter og utgifter hver for seg. Dette vil innebære at utgifts- og inntektsbevilgningen ikke vil være i balanse.

Ut fra at inntektene forventes å øke fremover²⁸, ønsker Patentstyret å få utvidet merinntektsfullmakten fra 7 til 10 millioner kroner for å kunne dekke kostnadene til å bygge ned restansene. Etter Statskonsults vurdering bør en eventuell økning av disponible inntekter heller avspeiles i den ordinære utgiftsbevilgningen enn å øke merinntektsfullmakten. Behov for midler bør vurderes ut fra virksomhetens behov for å håndtere utfordringene knyttet til høy turnover, stor saksmengde, omstillings- og utviklingstiltak og investeringer.

Mye tyder likevel på at Patentstyret bør opprettholde merinntektsfullmakten fordi inntektsstrømmen i stor grad er uavhengig av utgiftene det enkelte budsjettår, og at økt ressursinnsats ikke gir automatisk økte inntekter innenfor et budsjettår. Dette må vurderes opp mot de eksisterende mulighetene på økonomiområdet som gjelder for ordinære forvaltningsorganer. Virksomheten kan til en viss grad påvirke saksinngangen gjennom informasjonsarbeid nasjonalt, men siden 70–80 prosent av sakene er fra utenlandske søkere, begrenser det muligheten for å kunne påvirke saksinngangen og dermed inntektene, den er altså i høy grad etterspørselstyrt. I tillegg gir årsavgiftene et etterslep på inntekter. Ut fra at inntektssiden i stor grad er definert av internasjonale forhold og Patentstyrets innsats i tidligere år, vil det være viktig at Nærings- og handelsdepartementet regulerer omfanget av fullmakten. Alternativet er at eventuelle merinntekter går til statskassen, og eventuelle underskudd blir kompensert med bevilgning fra departementet. Det siste vil kunne bli en realitet ved EPO-medlemskapet, men bare i en overgangsfase.

Nærings- og handelsdepartementet har i tildelingsbrevet lagt forventninger om en effektiviseringsgevinst av IT-satsingen. En eventuell slik gevinst vil på sikt kunne gi grunnlag for å vurdere reduksjon av avgiftene for næringslivet og for enkeltpersoner. Tilsvarende vil gjelde om inntektsutviklingen fortsetter uten at behovet for midler øker. Poenget må være at det er virksomhetens reelle utgifter knyttet til ivaretagelsen av en effektiv drift og ikke inntektsstrømmen, som bør være styrende for Patentstyrets disponible midler. På denne måten vil avgiftsnivået reflektere prinsippet om selvfinansiering. Om avgiftsreduksjon ikke er politisk ønsket, vil merinntekten eller ”overskuddet” gå til statskassen.

Et eventuelt medlemskap i EPO vil ikke endre prinsippet om finansiering gjennom avgiftssystemet for den delen av virksomheten som driver myndighetsutøvelse. Ved siden av at EPO bestemmer avgiftene for søknadsbehandling i EPO, vil avgiftsnivået fortsatt besluttes i hvert enkelt land. Pengestrømmen vil derimot endres, og Patentstyret vil få en vesentlig inntektsreduksjon i en tre- til fireårsperiode ved et EPO-medlemskap, før inntektene flyter tilbake til Norge via EPO. Patentstyret regner med at sentralisert behandling av søknader innenfor industrielle rettigheter i globale eller regionale søknadssystemer vil presse seg frem. Bedrifter som har behov for beskyttelse i flere land vil gå over til å bruke disse systemene.

---

²⁸ Brev av 25. april 2001 om tildelingsbrev for 2002 fra Patentstyret

---

4.3 Styrings- og ansvarsforhold

Patentstyret er statens virkemiddel på det industrielle rettighetsområdet. Virksomheten er finansiert ved politisk bestemte avgifter. Myndighetsutøvelse, som dominerende oppgave og funksjon, i tillegg til politikkkutformingsrollen, bidrar til å understreke statens styringsinteresser.

Patentstyrets handlefrihet omfatter først og fremst utøvelsen av det faglige skjønnet i enkeltsaker, og beslutninger knyttet til interne administrative prosesser. I tillegg gir virksomhetens rolle som fagorgan et handlingsrom ved at den er en viktig premissleverandør i politikkkutformingen, faglig rådgiver på regelverkssiden og i internasjonale spørsmål på området.

Patentstyrets økonomiske og administrative handlefrihet i dag er allikevel samlet sett begrenset, og departementet styrer som nevnt på den innholdsmessige siden av driften, det vil si formål og oppgaver. Det vil være hensiktsmessig at departementet opprettholder styringsformen etter mål- og rammestyringsprinsipper, men med et mer overordnet fokus.

Ved et EPO-medlemskap, vil Statskonsult anta at styringsbehovet knyttet til virksomhetens hovedformål og rolle som næringspolitisk virkemiddel, vil bestå. Styringsinteressene knyttet til den innholdsmessige siden, som for eksempel tjenestekvalitet, saksbehandlingstid og avgiftsnivå, vil også opprettholdes selv om det vil kunne bli et betydelig mindre antall saker enn i dag. Informasjonstjenesten vil Patentstyret kunne styre like uavhengig som i dag, men det vil avhenge av hvilken organisering departementet ønsker for denne delen fremover, jf kapittel 6.

Endring av ansvarsforhold og styringspraksis

Som nevnt i kapittel 3, regulerer styreloven styrings- og ansvarsforholdet mellom departementet og Patentstyret. Det kan synes som om det er et behov for å ajourføre og modernisere noen bestemmelser i styreloven som angår tilknytnings- eller styringsformen, slik at den kan virke mer førende på og samsvare bedre med styringsformene i praksis.

Også ved valg av en annen tilknytningsform enn dagens, vil det være nødvendig med en revisjon av organisatoriske bestemmelser i lov- og forskriftsverket. Dette gjelder bestemmelsene om intern organisering, spesifikke kompetansekrav og ansvaret for tilsetninger. Prinsipielt bør slike bestemmelser for virksomheten innenfor staten være på vedtekts- og instruksnivå, og ikke på lov- eller forskriftsnivå. Det vil også være mest hensiktsmessig i forhold til dagens praksis.

Ved siden av at styreloven regulerer organisasjons- og styringsformer, regulerer den også ansvar og myndighet mellom Patentstyret og overordnet departement når det gjelder søknads- og klagebehandling etter faglovene, hvor ansvaret er

---

henholdsvis lagt til Patentstyret og den særskilte klageordningen. Vi oppfatter at reguleringen avskjærer overordnet departements instruksjonsmyndighet. Etter Statskonsults vurdering, vil det fortsatt være viktig å understreke virksomhetens uavhengige stilling i faglige spørsmål gjennom en lovregulering. Denne kan skje både gjennom egen lov som i dag, eller ved at man tar inn bestemmelsene i én av de tre faglovene. Statskonsult mener det vil være hensiktsmessig å opprettholde bestemmelsene om uavhengighet i styreløven.

Om det gjøres endringer i styreløven, vil det være naturlig at også spørsmålet knyttet til at direktørens status som embetsmann tas opp til vurdering. Videre er klageordningen i dag under vurdering, og en eventuell endring her vil måtte avspeiles i en ny lov.

4.4 Personalforvaltning

For Patentstyret er rekruttering og utskifting av erfarne medarbeidere en stor utfordring. Dette gjelder først og fremst saksbehandlere på patentområdet som har ansvaret for teknisk avanserte og arbeidskrevende saker. Man regner med gjennomsnittlig opplæringsperiode på fire år. En del unge medarbeidere slutter allerede etter to til tre år. Den lange opplæringstiden gjør at man ikke får utnyttet nyansattes kompetanse godt nok. Patentstyret følger statens lønnsregulativ, og kan vanskelig konkurrere med privat sektor når det gjelder lønn. Dette forhold forsterkes i et stramt arbeidsmarked. De som slutter begynner i private patentkontorer eller større bedrifter med behov for IR-kompetanse. Flere i bransjen mener det er et generelt problem å få tak i erfarne medarbeidere med fagkompetanse på industrielt rettsvern.

Etterspørselen etter kvalifiserte medarbeidere og behovet for saksbehandlere forventes å vedvare så lenge Norge ikke er medlem av EPO. Et anslag gjort av Patentstyret tilsier at ved medlemskap i EPO vil saksmengden falle med 75 prosent for patentsaker og behovet for saksbehandlere vil reduseres vesentlig. Da Danmark ble medlem av EPO gikk de gjennom en omstilling for å tilpasse organisasjonen til endret saksmengde og -type.

Etter Statskonsults vurdering, skiller ikke Patentstyret seg fra andre virksomheter det er naturlig å sammenligne seg med når det gjelder virksomhetens behov for kvalifisert arbeidskraft og høyere avlønningmuligheter. Men relativt lang opplæringstid for nyansatte gjør virksomheten mer sårbar enn andre. På den annen side må man regne med en høy grad av gjennomtrekk så lenge Patentstyret er eneste nasjonale kompetansesenter og eneste offentlige utdanningsmulighet innenfor industrielle rettigheter. Det vil være viktig at disse utfordringene vurderes i sammenheng med beregningen av omfanget av Patentstyrets årlige bevilgning, og at mulighetene for lønnsdifferensiering i virksomheten utnyttes innenfor dagens avtaleverk. I tillegg har også Patentstyret pekt på muligheter for å sette i verk tiltak og markedsføre Patentstyret som en attraktiv arbeidsplass som tilbyr internasjonal samarbeid, utvekslingsmuligheter og/eller hospitering hos andre patentmyndigheter. Når det gjelder rekrutteringspolitikken er det også foreslått å differensiere i sterkere grad med hensyn til utdanningsbakgrunn, for eksempel ved å supplere med

---

andre ingeniørgrupper enn sivilingeniører. Dette vil være tiltak som kan gjennomføres uavhengig av tilknytningsform.

4.5 Konkurransforhold nasjonalt og internasjonalt

Hoveddelen av Patentstyrets virksomhet (over 90 prosent målt etter både ressursbruk og inntekter) er rene myndighetsoppgaver knyttet til tildeling av industrielle rettigheter. Dette er en monopolbasert myndighetsutøvelse, og det er ikke relevant å snakke om noe ”konkurransforhold” når det gjelder denne delen av Patentstyrets virksomhet.²⁹

Ser vi ut over Norge som geografisk marked, er det en viss ”konkurranse” med andre lands patentmyndigheter (fortrinnsvis Sverige og Danmark), og med EPO, når det gjelder ”kunder” som ønsker patent i flere (andre) land. En virksomhet kan velge hvilke land en ønsker å søke patent i. Å søke i Norge først (eller mer generelt: i eget hjemland) kan være en fordel av geografiske, språklige og praktiske hensyn. 70–80 prosent av internasjonale søkere har søkt nasjonalt først. Å ha foretatt eller startet en patentbehandling i eget hjemland kan i seg selv være et kommersielt fortrinn, og kan lette søknadsprosessen i andre land. Landene kan også ”konkurrere” innen fagområder, og gjennom spesialisering tiltrekke seg søknader på områder der de er gode. Ulike land kan ha interesser i forhold til vilkår for tildeling av IR i andre land. Men dette berører først og fremst konkurranseforhold mellom bedrifter.³⁰

Ved eventuelt norsk medlemskap i EPC, vil EPO tildele industrielle rettigheter med virkning i Norge. Dette ville bryte Patentstyrets monopol som myndighetsorgan, men kan i begrenset grad anses å utløse noe konkurranseforhold i kommersiell forstand. Begrunnelsen for slike internasjonale ordninger er ikke å skape konkurranse mellom ulike myndigheter, men å effektivisere selve IR-systemet for aktører som opererer i et internasjonalt marked.

Når det gjelder de såkalte ”kommersielle” tjenestene (informasjonstjenester, forundersøkelser etc.), er det i større grad relevant å snakke om konkurranseforhold. Det er samtidig viktig å påpeke at dette for Patentstyret – langt på vei, også dreier seg om å utføre lovbestemte plikter og departementspålagte oppgaver.

---

²⁹ I kraft av å være en tildeling av rettigheter og ikke et pålegg om plikter, har IR riktignok karakter av å være en form for ”tjenesteyting” (merk at konkurranseloven definerer tjenester som alle ytelser, herunder rettigheter). Det kan derfor være relevant å snakke om tilbud og etterspørsel. Dette ”markedet” er imidlertid underlagt føringer knyttet til at det er en politisk, lovbestemt forvaltningsoppgave, og som påvirker dynamikken: priser er politisk regulert, politisk prioritering av målgrupper, krav om likebehandling etc. Det er derfor ikke snakk om at systemet skal fungere i samsvar med vanlige markedsmekanismer.

³⁰ Gjennom WTO har USA uttalt at de mener at en av intensjonene bak TRIPS-avtalen er finansiering av IR-myndigheter, men at de bare skal gå i balanse. Går de med for stort overskudd er USA (pga. mange patentsøknader) med på å finansiere statsdriften i enkelte land.

På dette området konkurrerer Patentstyret i prinsippet både med andre land og med patentfullmektiger (eventuelt også med kundene selv). I følge Patentstyret er det imidlertid i dag bare de som kan foreta fullverdige forundersøkelser i Norge (jf kapittel 2), noe som langt på vei bekreftes gjennom våre intervjuer med ulike patentkontorer. Som kilde for forundersøkelsene brukes nasjonale og internasjonale databaser. Patentstyret abonnerer på de viktigste databasene i verden, og har gjennom mange år bygget opp et stort manuelt arkiv med 30 millioner patentskrifter. Foreløpig er deres egen database heller ikke tilgjengelig for andre aktører. Data om industrielle rettigheter legges ut på nettet fra 2002 i forbindelse med gjennomføringen av SANT-prosjektet. Dette vil endre forutsetningene for at private aktører også kan delta i markedet for informasjonsinnhenting og forundersøkelser.

Etter hvert som patentinformasjon blir mer kommersielt tilgjengelig, via databaser etc., blir også markedene utvidet. Også språklige barrierer blir mindre vesentlige. Tidligere hadde ingen private tilgang til patentmyndighetenes databaser. Nå har flere og flere land begynt arbeidet med å legge til rette for tilgang – også for private. Økt tilgjengelighet bidrar til at kundene selv og private patentbyråer kan foreta søk i databaser og andre kilder.

Etter Patentstyrets egen vurdering, kreves det imidlertid en betydelig fagkompetanse for å kunne gjennomføre kvalifiserte forundersøkelser og til dels også informasjonssøk, blant annet kompetanse som patentingeniør. Denne kompetansen er begrenset hos de relativt små patentkontorene, og Patentstyret anser at det først og fremst er andre lands patentmyndigheter som vil være de reelle konkurrentene på dette området. Patentmyndighetene i Sverige og Danmark anses som de viktigste konkurrentene.

Statskonsult finner det i denne sammenhengen nødvendig å trekke frem noen problemstillinger knyttet til at et statsfinansiert myndighetsorgan også yter kommersielle tjenester, og at en kombinerer myndighetsutøvelse med mer direkte kunderettet rådgivning. Kan dette gi opphav til rollekonflikter eller mål- og hensynskonflikter?

I den grad tjenestene fra Patentstyrets side kan betraktes å gå ut over det som må anses å ligge innenfor deres offentlige oppdrag (offentlig tjenesteforpliktelse), vil det kunne reises spørsmål om vilkår om like konkurranseforhold er ivarettatt. Når det gjelder forholdet til de utenlandske ”konkurrentene”, først og fremst andre lands patentmyndigheter, er Norge blitt beskyldt for krysssubsidiering og ”dumpingpriser”. Dette har blant annet resultert i en oppjustering av prisnivået for nyhetsgranskninger/forundersøkelser. Det har av politiske grunner imidlertid vært ønskelig at tjenesten ikke skal være for dyr, særlig for små- og mellomstore bedrifter.

Systemet i dag er at det først og fremst er de direkte utgiftene som skal dekkes av inntektene. Det er ikke separat regnskap for virksomheten, eller noe system med intern fakturering eller beregning av felles administrative kostnader knyttet til tjenesten. Man har tatt i bruk ActiveBasedCosting (ABC) for å prisfastsette alle aktivitetene. I følge Patentstyret har Norge god kontroll og oversikt over hvilke kostnader som går med til ulike aktiviteter. I den grad konkurransen på

---

dette område blir større, eksempelvis som følge av tilgjengeliggjøring av informasjonssystemer og/eller EPO-medlemskap, vil det være nødvendig å gjennomgå hvilke tjenester som ligger innenfor rammen av Patentstyrets offentlige oppdrag, hvordan markedet på dette området er ment å fungere, samt hvordan hensynet til like konkurransevilkår bør eller kan ivaretas. Foruten systemer for prisfastsettelse og regnskapsføring, vil dette kreve gjennomgang av vilkårene for tilgang og bruk av kritisk infrastruktur (arkiv, databaser) og andre ressurser (personell mv.), ervervet gjennom statsfinansiert monopolvirksomhet.

Et annet rollespørsmål er hvordan Patentstyret håndterer selve oppgavekombinasjonen mellom rene forvaltningsoppgaver og informasjonstjenester.

Patentstyret skal som forvaltningsorgan ivareta hensyn til rettsikkerhet, som blant annet hensynet til likebehandling, partsnøytralitet og objektivitet, i forbindelse med behandling av søknader. Dette innebærer som et sentralt prinsipp at incentivsystemet ikke må baseres på noen mulighet for ”økonomisk gevinst” for myndighetsutøver. I den grad de er gitt anledning til kommersielt basert inntjening, skal dette skje uavhengig av myndighetsoppgavene. De prioriteringene som foretas, må være fullt og helt basert på et lovmessig og politisk mandat. Patentstyret kan med andre ord ikke la seg påvirke av salgsvirksomheten når det gjelder løsningen av forvaltningsoppgavene.

Dette gjelder også ned til hver enkelt sak, hvilket blant annet innebærer at de ikke kan være bundet av konklusjoner eller råd som gis i forbindelse med forundersøkelser. Det kan være en risiko for ”forhåndsbehandling” av potensielle søkere dersom forundersøkelsen går for langt med hensyn til å konkludere om patenterbarhet, jf. forskriftens formulering om at vurderingen skal være uforpliktende. De må også være forsiktig med informasjonsflyt mellom ulike ”kunder”. Dersom flere søker innenfor beslektede områder, kan de ikke ”hjelpe” den ene på bekostning av den andre.

Statskonsult har møtt litt ulike oppfatninger om disse spørsmålene, både i Patentstyret, og ved patentkontorene. Noen mener rolleblanding ikke er så stort problem, mens andre er mer kritiske. Statskonsults vurdering er at troverdighet og tillit til at Patentstyret her holder rollene klart atskilt, må vektlegges som et sentralt hensyn. Generelt er det vår oppfatning at dette må gjenspeiles både organisatorisk, og når det gjelder prinsipper/retningslinjer for håndtering av saker.

4.6 Internasjonale utviklingstrekk

I følge Patentstyrets egne opplysninger er det en sterk vekst når det gjelder bruk av IR internasjonalt. Dette gjelder både patent, varemerke og design. Det er også en utvikling mot mer sentralisert behandling av IR søknader i globale eller regionale søknadssystemer som PCT, EPC, Madridprotokollen, Haag-avtalen og EUs IR-forordninger. Søkere som ønsker beskyttelse i flere land forventes i større grad å benytte disse systemene (seks til sju land antydes som en kritisk grense). Foreløpig er Norge ikke med i EPC/EPO, selv om norske søkere benytter dette systemet i den grad de ønsker europeisk beskyttelse.

De nasjonale patentmyndighetene samarbeider om utveksling av informasjon. Det er etablert et internasjonalt intranettsystem i regi av WIPO (hovedkontor i Genève) som samordner utvekslingen av industrielle rettigheter. Man får tilgang til digitalisert informasjon i en felles database som foreløpig kun vil være tilgjengelig for nasjonale patentmyndigheter.

Av de ulike internasjonale rammebetingelsene som det er relevant å vurdere i denne sammenhengen, anser vi spørsmålet om et eventuelt EPO-medlemskap som det mest aktuelle. Dette vil få direkte føringer for Patentstyrets oppgaveportefølje, og vil i større grad innebære et visst direkte konkurranseforhold om tildeling av IR i Norge. EPO er den sentrale organisasjonen for industrielle rettigheter i Europa, og sammen med EU har organisasjonen dominerende innflytelse på utvikling og rammebetingelser. For å være medlem må man harmonisere lovgivningen med EPC. Norsk medlemskap har vært vurdert tidligere, men har av ulike grunner ikke blitt gjennomført. Krav om harmonisering av regelverk har vært et vesentlig hinder. Frem til 1992 gav ikke Norge patent på legemidler og måtte derfor stå utenfor. Siden har bioteknologidirektivet vært et stridsspørsmål. Direktivet innebærer at det vil være samme adgang til å ta patent på oppfinnelser knyttet til biologisk materiale som andre materialer. Dette har vært politisk meget kontroversielt og det er fortsatt usikkert om Norge vil eller må innlemme direktivet i norsk rett. Hvis dette skjer, kan det medføre norsk medlemskap i EPO omkring 2005.³¹

Medlemskap i EPO vil føre til en vesentlig reduksjon i antall søkere til Patentstyret. Nedgangen beregnes av Patentstyret å nå bunnen etter fem år. Inntektene fra patentsøknads- og årsavgifter vil synke vesentlig i en periode. Etter tre til fire år vil patentavgifter som skal betales til medlemslandene fra EPO begynne å tilflyte Patentstyret.

Patentstyret regner med at sentralisert behandling av søknader innenfor industrielle rettigheter i globale eller regionale søknadssystemer vil presse seg frem. Bedrifter som har behov for beskyttelse i flere land vil gå over til å bruke disse systemene, og nasjonale patentmyndigheter vil måtte tilpasse seg en ny situasjon. Reduksjon av inntektene, samt reduksjon i saksmengde vil utløse et behov for en strategisk gjennomgang av Patentstyrets virksomhet og oppgaveprofil. Dette er langt på vei et politisk spørsmål. En mulighet kan selvsagt være å redusere kapasiteten i samsvar med behovet for de rene myndighetsoppgavene. En annen mulighet vil være å tilpasse seg rollen som serviceinstitusjon med fokus på oppgaver som informasjon, opplæring, rådgivning, i tillegg til behandling av "lokale" søknader. Dette vil endre balansepunktet mellom oppgavetyper, og krever en klargjøring av mulige rollekonflikter knyttet til oppgavekombinasjoner. I den grad slike informasjonstjenester skal ytes på en kommersiell basis i konkurranse med andre, forsterkes dette behovet.

Dersom en stor del, eller hoveddelen av virksomheten konsentreres om kommersielle tjenester, kan det ha betydning for vurderingen av tilknytningsform. Større grad av organisatorisk og økonomisk atskillelse mellom forvaltningsoppgaver og kommersielle tjenester vil være aktuelt, herunder også en annen tilknytningsform for de kommersielle tjenestene.

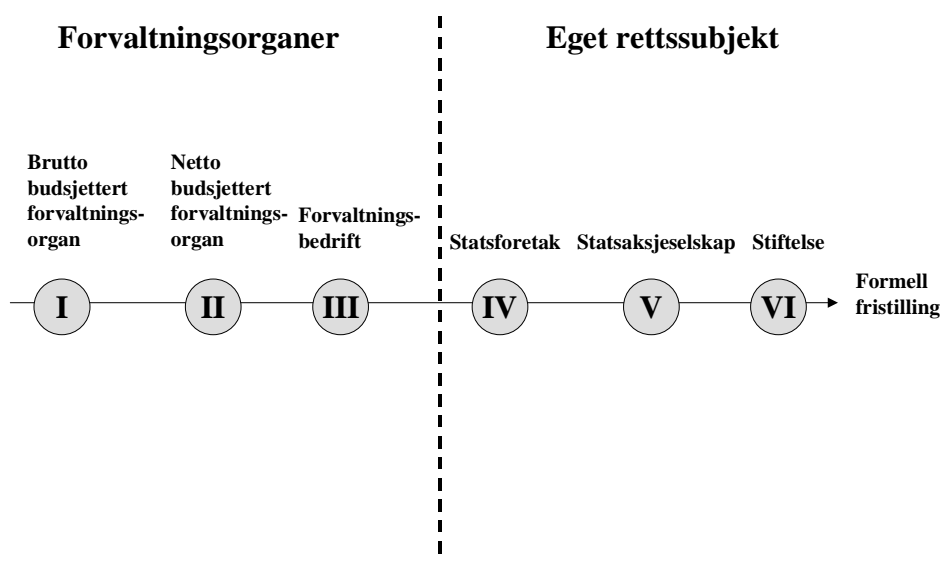
---

³¹ 2001 Patentstyret "Overordnet virksomhetsplan, versjon 0405 2001.

5 Vurdering av tilknytningsform

I dette kapitlet gis det en kort oversikt over alternativene til dagens tilknytningsform som teoretisk foreligger for Patentstyret. De ulike tilknytningsformene er beskrevet i andre rapporter og vi viser derfor til disse.³²

Figur 5.1 Hovedmodeller for organisering av statlig virksomhet³³

Sentrale trekk som skiller hovedtilknytningsformene forvaltningsorgan, selskap og stiftelse er:

- Rettslig status: hvorvidt virksomheten er en del av staten som juridisk person eller er et eget rettssubjekt.
- Plassering av ansvaret for organisering og strategisk styring hos sentrale organer eller virksomheten selv.
- Plassering av ansvaret for økonomi og tilførsel av finansielle ressurser hos sentrale organer eller virksomheten selv.
- Muligheter til å ivareta overordnede styringsbehov i forhold til den løpende driften.
- Personalets status; statstjenestemenn eller ikke, til dels ulikt lovverk og forskjellig avtaleverk.

³² Statskonsultrapporter 1999:17 og 2000:9

³³ Basert på NOU 1999:15.

Hovedformen forvaltningsorgan

Innenfor staten som juridisk person, det vil si innenfor hovedformen forvaltningsorgan, foreligger det tre alternative modeller:

- bruttobudsjettert forvaltningsorgan
- nettobudsjettert forvaltningsorgan (tidligere kalt forvaltningsorgan med særskilte fullmakter)
- forvaltningsbedrifter

Statsselskaper

Når virksomheten er organisert som eget rettssubjekt i form av selskap og er heleid av staten, foreligger følgende alternativer:

- statsforetak
- statsaksjeselskap
- særlovselskap organisert etter egen lov

Stiftelse

- stiftelse er selveid og organisert etter lov om stiftelser.

5.1 Viktige hensyn ved valg av tilknytningsform

Valg av tilknytningsform for Patentstyret bør etter Statskonsults oppfatning bygge på:

- hensynet til politisk styrbarhet og kontroll for å kunne ivareta de grunnleggende formålene knyttet til forvaltning av industrielle rettigheter
- hensynet til effektivitet og omstillingsevne for virksomheten, samt organisasjonsmodellens robusthet og evne til å håndtere fremtidige utfordringer som følge av endringer i virksomhetens omgivelser

Uavhengig av spørsmålet om EPO-medlemskap, står Patentstyret overfor store utfordringer både på kort og lang sikt. Staten bør velge og utforme en overordnet styrings- og organisasjonsform som understøtter virksomhetens hovedformål og oppgaveløsning, og som er robust i forhold til den usikkerheten som ligger i utviklingen de nærmeste årene. Valg av tilknytningsform bør med andre ord være fremtidsrettet, men må også samsvare med behov for egnet blanding av styringsformer og virkemiddelbruk. Samtidig bør tyngdepunktet i styrings- og ansvarsforholdene plasseres slik at statens styringsinteresser og økonomiske ansvar kan ivaretas på en tilfredsstillende måte innenfor den valgte tilknytningsformen. Særlig er dette viktig når markedsstyring ikke er det dominerende innslaget og heller ikke er politisk valgt.

Ved et eventuelt EPO-medlemsskap, vil en del av forutsetningene for valg av tilknytningsform kunne endres. Dette drøftes nærmere i kapittel 6. I drøftingen nedenfor tar vi utgangspunkt i dagens situasjon.

5.2 Utenfor staten ikke egnet

Som det fremgår over, går det for de ulike tilknytningsformene et hovedskille mellom forvaltningsorganer innenfor staten, og virksomheter organisert som egne rettssubjekter utenfor staten. Etter Statskonsults vurdering vil det for Patentstyrets del være lite aktuelt å gå nærmere inn i en vurdering av de ulike alternativene utenfor staten. Etter dagens retningslinjer bør statens virksomhet i hovedsak organiseres som statlig forvaltningsorgan. Tilknytningsformer utenfor staten vil i hovedsak være aktuelle dersom politiske styringsinteresser anses å kunne ivaretas gjennom eierposisjon (selskaper), eller der staten i prinsippet ikke skal styre overhodet (stiftelser). Selskapsorganisering er mest aktuelt for forretningsbasert virksomhet som primært skal operere i et marked. Stiftelsesformen bør i henhold til dagens retningslinjer ikke benyttes for myndighetsoppgaver, og egner seg først og fremst for faglig autonom virksomhet uten statlige styringsinteresser.

Patentstyrets virksomhet består i all hovedsak i å utøve offentlig myndighet. Patentstyrets virksomhet inngår også som ledd i statens øvrige virkemiddelbruk når det gjelder nyskaping og næringsutvikling. Statens styringsinteresser bør derfor ivaretas gjennom den ordinære etatsstyringen.

Vesentlige endringer i politikk og markedsforhold må til før det etter vår vurdering er rimelig å organisere informasjonstjenesten som et selskap utenfor staten.

5.3 Opprettholde bruttobudsjettert forvaltningsorgan

Hovedtrekk ved formen: retningslinjer og bruk

Bruttobudsjetterte eller ordinære forvaltningsorganer er grunnformen for statlig virksomhet. Denne grunnformen nyttes i dag for en rekke forskjellige typer statlig engasjementer; direkte statlig myndighetsutøvelse, virksomhet som stiller særlige krav til samordning med andre statlige virksomheter, direkte statlig virkemiddeldisponering under krav til blant annet rettssikkerhet, fordelings- og tilskuddsadministrasjon, kontroll- og tilsynsvirksomhet og tjenesteproduksjon.

Allment brukes den ordinære forvaltningsorganmodellen der hvor oppgavenes art og formål ikke tilsier at det bør gjøres mer systematiske unntak fra enkelte av de grunnleggende bestemmelsene for forvaltningsorganer. Disse kjennetegnene er i hovedsak:

- at virksomheten er en del av staten som juridisk person
- at staten har ansvaret for organisering og strategisk styring
- at staten har både det økonomiske ansvaret og ansvaret for at oppgavene løses i samsvar med politiske mål og prioriteringer
- at det er muligheter for å ivareta overordnede styringsbehov i forhold til den løpende driften
- at de ansatte har status som statstjenstemenn
- at statens regelverk for budsjett, økonomi, lønn og personal gjelder
- at forvaltningsloven og offentlighetsloven gjelder

Bruttobudsjetterte forvaltningsorganer kan gis ulik grad av uavhengighet gjennom visse avvik fra den organisasjons- og instruksjonsmyndigheten som følger av det generelle forvaltningshierarkiet. Uavhengighet kan graderes på ulike måter; vanligvis ved at overordnet departements instruksjonsmyndighet avskjæres, gjennom lov eller ved kongelig resolusjon, med hensyn til utøvelsen av hele (eller deler av) virksomheten. Det kan også etableres uavhengige klageorganer. Videre kan det gis fullmakter innenfor økonomiforvaltningen, som for eksempel en merinntektsfullmakt. Patentstyret er i dag gitt frihet på disse to områdene.

Formens muligheter og begrensninger

Dette alternativet innebærer at Patentstyret forblir et bruttobudsjettert forvaltningsorgan med i hovedtrekk samme styrings- og fullmaktsstruktur mellom departement og virksomhet som i dag. Sett i forhold til de fleste virksomheter innenfor modellen, har Patentstyret en større handlefrihet gjennom blant annet merinntektsfullmakten.

Mange av de reformbehovene som er nevnt i kapittel 4, kan etter Statskonsults vurdering ivaretas innenfor dagens modell. Dette gjelder blant annet:

- Tiltak for redusert turnover og økt effektivitet i saksbehandlingen.
- Endring i styringspraksisen mellom departementet og Patentstyret, for eksempel ved at departementet legger større fokus på de overordnede og strategiske føringene, og reduserer detaljeringsgraden på resultatindikatorer i tildelingsbrevet.
- Endringer i reguleringen av organisasjons- og styringsmessige forhold, som vil bringe et bedre samsvar mellom den formelle styringsstrukturen og den faktiske styringen (jf styrelovendring).

Formen bruttobudsjettert forvaltningsorgan gir begrensninger når det gjelder organisering av kommersiell virksomhet. Det er som nevnt foran likevel ingen indikasjoner som endrer verken innhold eller omfang av denne delen av Patentstyrets virksomhet innenfor dagens rammebetingelser.

Formen gir også begrensninger med hensyn til innføring av et styre for virksomheten. Prinsipielt mener vi at ordinære forvaltningsorganer ikke bør ha et styre. Det vil normalt ikke være behov for, eller hensiktsmessig, å ha et organ i styrings- og ansvarskjeden mellom statsråden/departementet og forvaltningsorganet. Ut fra Patentstyrets formål og oppgavetyper vil det ikke være behov for å etablere et nytt styringsnivå mellom virksomheten og departementet ut fra både oppgavesammensetningen og de politiske styringsbehovene.

5.4 Nettobudsjettert forvaltningsorgan

Drøftingen her omfatter nettobudsjetterte forvaltningsorgan. Forvaltningsbedriftsformen skiller seg kun fra nettobudsjettert forvaltningsorgan ved at formen har noe flere fullmakter på økonomi- og eiendomssiden, så drøftingen nedenfor fokuseres på den nettobudsjetterte formen.

Hovedtrekk ved formen: retningslinjer og bruk

Nettobudsjetterte forvaltningsorganer driver på en mer selvstendig måte enn bruttobudsjetterte forvaltningsorganer. De har fått særskilte fullmakter i forhold til de lovene, forskriftene og de andre reglene som ellers gjelder for statlige forvaltningsorganer. Hvilke fullmakter som er gitt, varierer fra virksomhet til virksomhet, og kan være av faglig, økonomisk eller personalmessig art. Felles for nettobudsjetterte virksomheter er at Stortinget vedtar unntak fra fullstendighetsprinsippet i Bevilgningsreglementet § 4. Når driftsutgiftene nettobudsjetteres, vil det si at Stortinget kun fatter ett budsjettvedtak, der omfanget av statskassens økonomiske bidrag fastsettes. Virksomhetene blir tildelt en netto utgiftsbevilgning tilsvarende differansen mellom brutto utgifter og inntekter.

Et kjennetegn for de fleste av virksomhetene som går fra brutto- til nettobudsjettering, er at de har en forholdsvis stor andel av sine inntekter fra andre kilder enn budsjettbevilgningen. Inntektene er avhengig av aktiviteten i virksomheten og de kan derfor ikke alltid forutsi størrelsen av inntektene på forhånd i budsjettprosessen. De konkrete endringene i budsjettering og regnskapsrutiner vil være:

- at virksomheten beholder overskudd og må dekke eventuelle underskudd (eventuelle overskudd kan fritt avsettes til drift eller investeringer)
- at virksomheten står fritt med hensyn til valg av kontoplan og ikke rapporterer til statsregnskapet (forvaltningsbedriftene derimot rapporterer til statsregnskapet)
- at virksomhetens krav til internregnskap omfattes av det statlige økonomireglementet
- at virksomheten må foreta avsetninger til fremtidig dekning av feriepenger og arbeidsgiveravgift til folketrygden
- at virksomhetens rapporteringsrutiner endres, og at det også kan være aktuelt med endringer i andre fullmakter

Etter dagens forvaltningspolitiske retningslinjer bør denne formen benyttes for virksomheter som staten tar det politiske og økonomiske ansvaret for, men der oppgavens karakter tilsier at den løpende virksomheten bør styres mer uavhengig eller selvstendig i forhold til politiske myndighetene.³⁴ Majoriteten innenfor denne formen i dag er forskningsinstitusjoner, som finansieres gjennom en kombinasjon av bevilgning og inntekter fra oppdragstakere.

---

³⁴ St. meld. nr. 35 (1991–1992).

Formens muligheter og begrensninger

Definitivt vil omdanning til denne formen som nevnt innebære en overgang til nettobudsjettering av virksomheten over 50-post. Bruk av modellen for Patentstyret vil imidlertid ikke samsvare med de trekkene innen økonomi- og budsjettforvaltning som er gjennomgående for formen slik den brukes for de fleste institusjonene i dag. De fleste av dagens nettobudsjetterte forvaltningsorganer har flere inntektskilder og styrer selv innsatsfaktorene på inntektssiden innenfor gitte begrensninger, og det er en direkte sammenheng mellom utgifter og inntekter.

Når det gjelder Patentstyret styrer departementet, og ikke virksomheten, disse innsatsfaktorene gjennom fastsettelsen av avgiftene for hoveddelen av virksomheten. Prinsippet her er at avgiftsinntektene skal dekke driftsutgiftene – at virksomheten skal gå i balanse. En eventuell nettobevilgning for Patentstyret vil ut fra selvfinansieringsprinsippet bli kr 0,-. Eventuelle overskudd vil Patentstyret fritt kunne benytte til drift, investeringer eller reguleringsfond. For øvrig er det kun inntektene fra informasjonstjenesten som Patentstyret selv kan påvirke direkte, men disse har svært liten betydning.

Modellen vil, hvis intensjonene med den etterleves, svekke rollen som ”forlenget departementsarm” og nær rådgiver og utreder i det løpende arbeidet for departementet. Det vil være naturlig at også rådgivnings- og utredningsoppgavene avtales og betales for – ved enkeltavtale eller at dette inngår i spesifiserte vilkår for 50-post-bevilgningen.

Offentlighetsloven og forvaltningsloven vil fortsatt gjelde for Patentstyret som nettobudsjettert forvaltningsorgan. De ansatte vil fortsatt være statstjenestemenn og underlagt det sentrale avtaleverket i staten.

Omdanning til denne modellen vil også gjøre det mulig å organisere informasjonstjenesten integrert i virksomheten eller som en egen resultatenheter innenfor Patentstyret.

For nettobudsjetterte forvaltningsorganer bør det ut fra erfaringene hittil være et styre, som kan behandle spørsmål knyttet til strategi, planlegging og økonomiske forhold, og omstillings- og effektiviseringsprosesser. Styrene for dagens nettobudsjetterte forvaltningsorganer fungerer bra. Ved å innføre et styre vil det styringsmessige tyngdepunktet mellom departementet og virksomheten skyves mot virksomheten.

---

6 Statskonsults anbefalinger

6.1 Anbefaling om fremtidig form

Statens langsiktige politiske og økonomiske ansvar og de styrings- og kontrollbehovene som følger av det, kan etter Statskonsults vurdering ivaretas på en tilfredsstillende måte gjennom dagens form. Å opprettholde dagens form for Patentstyret vil samsvare med de forvaltningspolitiske retningslinjene, der det heter at formen bør benyttes i tilfeller der oppgavene har karakter av myndighetsutøvelse, virkemiddeldisponering eller tjenesteyting der staten har ansvaret for oppgavens omfang, kvalitet og økonomiske ramme.³⁵

Patentstyret bør etter vår vurdering organiseres innenfor hovedformen av forvaltningsorganer utfra at virksomheten yter tjenester i en monopolsituasjon og at styring gjennom juridiske virkemidler som lov- og forskriftsregulering er sentrale på sektoren.

Eventuelle unntak fra hovedregelen om bruk av ordinære bruttobudsjetterte forvaltningsorganer, må etter vår vurdering bare gjøres der det foreligger særtrekk ved virksomheten som tilsier andre løsninger. Mange av de utfordringer Patentstyret står overfor, er nokså like de en finner for en rekke andre forvaltningsorganer av samme type. Dette gjelder både personalmessige forhold, effektivitet og brukerorientering, og behov for fleksibilitet i forhold til endringer i omgivelsene.

Det forholdet at Patentstyret i prinsippet, og som en overordnet føring, skal finansieres gjennom avgifter (eller gebyrer), representerer etter vårt syn ikke noe særtrekk ved virksomheten. Vi finner samme ordning for flere andre organer, som har myndighetsutøvelse som sin hovedoppgave, for eksempel tilsynsorganer. Dersom statens inntekter fra slike avgifter skal kunne disponeres direkte av myndighetsorganet, som ved nettobudsjettering, ville dette forandre en bredere og mer prinsipielt begrunnet reform av statens budsjett- og regnskapsystem.³⁶

Alternativet med nettobudsjettering, det vil si muligheten for å benytte sine merinntekter, samt å bygge opp reguleringsfond, er etter vårt syn mest hensiktsmessig for virksomheter som ikke primært driver myndighetsutøvelse, men som i et visst omfang yter tjenester mot direkte betaling, og der denne tjenesten primært skal ytes ut fra samfunnsmessige definerte mål, og med offentlige myndigheter som viktig finansieringskilde.

Våre hovedinnvendinger når det gjelder bruk av denne formen for Patentstyrets del, er særlig:

---

³⁵ Jf St. meld. nr. 35 (1991–1992)

³⁶ Regjeringen har nedsatt et utvalg som skal vurdere flerårige statsbudsjetter, herunder prinsippene for budsjettering og regnskapsføring og forholdet mellom kontant- og regnskapsprinsippet, med frist 1. desember 2002.

-
- Utøvelse av offentlig myndighet bør skje frikoplest fra økonomiske overveielser knyttet til mulige ”overskudd” av virksomheten.
  - Prinsippet om at forvaltningen av industrielle rettigheter skal være selvfinansierende, innebærer ikke at det er noe direkte forhold mellom den enkelte ”tjenesten”, her i form av forvaltningsvedtak, og den avgiften (betalingen) som søkere/rettighetshavere belastes med; ressursinnsatsen (utgiften) ved saksbehandlingen har ingen direkte relasjon til innbetalingsbeløpet.
  - Inntektene, altså avgiftsnivået, er politisk styrt, og skal også være det. De kommer altså ikke fra den delen av virksomheten som Patentstyret kan påvirke selv. De er ment å dekke utgiftene ved driften, ikke akkumulere inntekter for virksomheten.

Som antydnet over, kan og bør Patentstyrets utfordringer og endringsbehov håndteres innenfor dagens tilknytningsform. Dette fordrer blant annet at departementet i større grad klargjør hvilke ressurser og rammebetingelser Patentstyret trenger for å kunne løse sine oppgaver tilfredsstillende. Dersom det dreier seg om mer penger, skal dette i prinsippet skje ved en justering av avgiftsnivået eller bevilgningen, ut fra prinsippet om at avgiftsinntektene skal dekke administrasjonen av IR-systemet. Dette prinsippet gir ingen føringer for hva som til enhver tid skal anses som nødvendig ressursbruk for denne administrasjonen. Det er desto mer naturlig at den samlede styringen av pengestrømmen skjer gjennom politiske beslutninger.

Etter vår vurdering bør utgiftsbevilgningen justeres opp i samsvar med realistisk forventet ressursbehov, og ikke som i dag, hvor det tilsynelatende er en underbudsjettering av inntekter, samtidig som virksomheten er gitt en merinntektsfullmakt over flere år. Departementet må samtidig håndtere mangelen på samsvar mellom inntekter og ressursbehov som når som helst kan inntreffe. Det er det overordnede prinsippet om selvfinansiering (i et lengre tidsperspektiv) som må være det sentrale, ikke en slavisk ”år til år”-betraktning.

6.2 Endrede forutsetninger ved EPO-medlemsskap

Ved et eventuelt EPO-medlemsskap, står departementet som nevnt, overfor et strategisk valg. En betydelig reduksjon i saksmengde og inntektsgrunnlag knyttet til myndighetsoppgaver, kan medføre en svekkelse av det faglige miljøet i Norge. Dersom myndighetene ønsker å opprettholde dette miljøet, og sikre at Patentstyret videreføres uten noen vesentlig reduksjon i kapasiteten, vil det medføre en endring i oppgavesammensetningen ved at omfanget av informasjonstjenester øker. I den grad disse skal drives etter forretningsmessige prinsipper, vil det endre Patentstyrets oppgaveprofil og en forskyvning av virksomhetens rolle. Departementet vil stå overfor et strategisk valg og det må i så fall gjøres nye vurderinger av hvordan denne tjenesten skal organiseres.

Alternativene vil stå mellom å beholde informasjonstjenesten integrert i virksomheten som i dag, å organisere den som en egen intern resultat enhet eller å skille den ut som en selvstendig enhet.

Om man velger en integrert løsning, må behovet for en endret tilknytningsformen vurderes. Dersom informasjonstjenesten øker sterkt i omfang og dermed utgjør en stor andel av Patentstyrets oppgaver, vil det tale for en nettobudsjettering av virksomheten.

Dersom krav om like konkurranseforhold vektlegges, kan det medføre sterkere organisatoriske og økonomiske skiller i forhold til kjernevirksomheten. De rolleproblemene som er påpekt over, vil også forsterkes og øker betydningen av en styringsmessig og organisatorisk atskillelse.

6.3 Andre endringsforslag

Prosedyre for avgiftsendringer

Avgiftsendring krever forskriftsendring med tilhørende høringsrunde, og endelig vedtak i statsråd. Dette oppleves av Patentstyret som en unødvendig tungvint prosedyre. Etter Statskonsults vurdering kan en forenkling ved delegasjon til departementet gjennomføres uten at det politiske ansvaret for fastsettelse og endring av avgiftene forrykkes og at forutsigbarheten for brukerne opprettholdes. Dette kan også gi departementet mulighet til en bedre samlet styring av pengestrømmene knyttet til administrasjonen av industrielle rettigheter.

Endringer i styreloven

Som nevnt i kapittel 4, vil det uavhengig av valg av tilknytningsform, være nødvendig med en revisjon av organisatoriske bestemmelser i lov- og forskriftsverket. Dette gjelder bestemmelsene om intern organisering, spesifikke kompetansekrav og ansvaret for tilsettinger. Prinsipielt bør slike bestemmelser for virksomheten innenfor staten være på vedtekts- og instruksnivå, og ikke på lov- eller forskriftsnivå. Det vil også være i tråd med dagens praksis.

Om det gjøres endringer i styreloven, vil det være naturlig å vurdere direktørens status som embetsmann. Videre er klageordningen i dag under vurdering og en eventuell endring her vil måtte avspeiles i en ny lov.

Departementstilhørighet

I dag er det overordnede ansvaret for Patentstyret fordelt på to departementer. Spørsmålet om å samle det administrative og det faglige ansvaret har vært drøftet mellom de to departementene tidligere. Begrunnelsen for et delt ansvar synes å være historisk betinget. Justisdepartementet påpeker at de i sin overordnede forvaltning av faglovene, vil kunne ivareta andre interesser enn de sektorpolitiske, og at andre land også har en delt løsning. Så lenge det er politisk valgt at Patentstyrets formål er å forvalte industrielt rettsvern til beste for næringslivet, og at virksomhetens overordnede mål er å fremme innovasjon

---

og økt verdiskaping i Norge, ser Statskonsult et behov for å samle også de juridiske virkemidlene på dette området under Nærings- og handelsdepartementet. Dette både av hensyn til en samlet styring av Patentstyret og av hensyn til koordineringen av næringsutviklingsområdet generelt. Er det særskilte grunner til at staten i dette tilfelle skulle opprettholde ordninger som avviker fra prinsippet om å samle faglig/juridisk og administrativt ansvar, bør spørsmålet vurderes nærmere.

Litteraturliste

St. prp. nr. 1, Nærings- og handelsdepartementet, 1993–2001.
St. meld. nr. 35 (1991–1992) Statens forvaltnings- og personalpolitikk
NOU 1999:15 Hvor nært skal det være?

Statskonsultrapport 1999:17 Staten, pensjoner og konkurranse
Statskonsultrapport 2000:9 Er det rom i staten?

Lover og forskrifter

Lov av 2. juli 1910 nr. 7 om Styret for det Industrielle Rettsvern
Lov av 15. desember 1967 nr. 9 om patenter
Lov av 3. mars 1961 om varemerke
Lov av 29. mai 1979 om mønster
Utkast til ny lov om design (mønster)

Forskrift av 15. februar 1991 nr. 83 om delegering av myndighet til NHD etter lov om styret for det industrielle rettsvern
Forskrift av 1. november 1992 nr. 780 om organisering av og saksbehandling i første avdeling i styret for det industrielle rettsvern
Forskrift av 12. november 1993 om delegering av myndighet etter lov av 2. juli 1910 nr. 7 om Styret for det industrielle rettsvern § 11 annet ledd
Forskrift av 25. november 1993 nr. 1298 om delegering av myndighet til Patentstyret
Forskrift av 21. november 2000 nr. 1165 om forundersøkelser i Patentstyret

Årsmeldinger

Årsmeldinger for Patentstyret 1999 og 2000
Beretning 2000 for Patent- og Varemerkestyrelsen, Danmark
Årsredovisning 2000 Patent- og registreringsverket

Annet

Virksomhetsplan for Patentstyret, versjon 0405 2001.
Tildelingsbrev Styret for det industrielle rettsvern, NHD 2001
Brev av 25. april 2001 om tildelingsbrev for 2002 fra Patentstyret

---

REFERANSER

Tittel:	Patentstyret Vurdering av tilknytningsform
Forfatter(e):	Janne K. Kjøllesdal, Jacob Kringen og Kjerstin Spångberg
Statskonsults rapportnummer:	2001:21
Prosjektnummer:	32 588
Prosjektnavn:	Vurdering av tilknytningsform for Patentstyret
Prosjektleder:	Janne K. Kjøllesdal
Oppdragsgiver(e):	Patentstyret
Resymé:	I denne rapporten foreslås å opprettholde dagens form, men med endringer av økonomistyringen og endring av de organisatoriske bestemmelsene i loven om Patentstyret.
Arbeidsområde:	☐ Styring og resultatorientering ☒ Omstilling og organisasjonsformer ☐ Informasjonsteknologi ☐ Internasjonalisering ☐ Lederskapsutvikling ☐ Kommunikasjonsutvikling
Emneord:	Omstilling, tilknytningsform, fristilling, industrielle rettigheter
Dato:	09.10.01
Sider:	43
Utgiver:	Statskonsult Postboks 8115 Dep 0032 OSLO